

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav sociálních studií

Možnosti prevence protiprávního chování osob ve výkonu trestu odnětí svobody ve Vazební věznici Liberec

Bakalářská práce

Autor: Alexandra Svobodová
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: PhDr. Josef Kasal, MBA, Ph.D.
Konzultant: PhDr. Mgr. Robert Trebicki, DBA, LL.M

Zadání bakalářské práce

Autor: Alexandra Svobodová

Studium: P17K0221

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: **Možnosti prevence protiprávního chování osob ve výkonu trestu odnětí svobody ve Vazební věznici Liberec**

Název bakalářské práce AJ: Prevention possibilities of illegal behavior of individuals serving a prison sentence in the remand prison in Liberec

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Téma bakalářské práce je „Možnosti prevence protiprávního chování osob ve výkonu trestu odnětí svobody ve Vazební věznici Liberec.“. Cílem této práce je charakterizovat na základě analýzy dokumentů a kvalitativního šetření mezi zaměstnanci a osobami ve výkonu trestu odnětí svobody nevhodné chování v konkrétní věznici a navrhnout možnosti prevence při výkonu trestu odnětí svobody. Práce je rozdělena do dvou stěžejních oblastí, a to na část teoretickou a empirickou. V teoretické části jsou popsány základní pojmy související se zkoumanou problematikou. Empirická část obsahuje analýzu nevhodného chování. Výsledky, které byly zjištěny zkoumáním, jsou shrnuty v závěrečné části práce.

FISCHER, Slavomil. *Etopedie v penitenciární praxi*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. 183 s. Acta Universitatis Purkynianae; 123. Studia paedagogica. ISBN 80-7044-772-9.

FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Základy speciální pedagogiky*. Vyd. 1. V Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2007. 188 s. Skripta. ISBN 978-80-7044-855-7.

FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Překlad Čestmír Pelikán. Praha: Dauphin, 2000. 427 s. Studie; sv. 10. ISBN 80-86019-96-9.

JŮZL, Miloslav. *Penitenciaristika a penologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012. 149 s. ISBN 978-80-87182-24-6.

SOCHŮREK, Jan. *Úvod do penologie*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007 [i.e. 2008]. 80 s. ISBN 978-80-7372-287-6.

Zadávací pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Josef Kasal, MBA, Ph.D.

Oponent: prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 13.2.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Raspenavě dne 05.09.2023

Handwritten signature in black ink, appearing to read "Školová".

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala panu PhDr. Josefu Kasalovi, MBA, Ph.D., PhDr. Mgr. Robertu Trebickému, a Ing. Jaroslavu Šedivému a za odborné vedení, cenné rady a trpělivost při zpracování bakalářské práce.

Zároveň děkuji své rodině, svým blízkým a přátelům za podporu po celou dobu studia, jejich trpělivost a veškerou pomoc.

Anotace

SVOBODOVÁ, Alexandra. *Možnosti prevence protiprávního chování osob ve výkonu trestu odnětí svobody ve Vazební věznici Liberec*. Hradec Králové. Pedagogická fakulta univerzity Hradec Králové, 2023, 77 s. Bakalářská práce

Téma bakalářské práce je „Možnosti prevence protiprávního chování osob ve výkonu trestu odnětí svobody ve Vazební věznici Liberec“. Cílem této práce je charakterizovat na základě analýzy dokumentů a kvalitativního šetření mezi zaměstnanci a osobami ve výkonu trestu odnětí svobody nevhodné chování v konkrétní věznici a navrhnout možnosti prevence při výkonu trestu odnětí svobody. Práce je rozdělena do dvou stěžejních oblastí, a to na část teoretickou a empirickou. V teoretické části jsou popsány základní pojmy související se zkoumanou problematikou. Empirická část obsahuje analýzu nevhodného chování. Výsledky, které byly zjištěny zkoumáním, jsou shrnuty v závěrečné části práce.

Klíčová slova: věznice, výkon trestu odnětí svobody, prevence, protiprávní chování

Summary

SVOBODOVÁ, Alexandra.

Prevention possibilities of illegal behavior of individuals serving a prison sentence in the remand prison in Liberec. Hradec Králové. Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2023, 77 pp. Bachelor Thesis

The topic of the bachelor's thesis is „Prevention possibilities of illegal behavior of individuals serving a prison sentence in the remand prison in Liberec“. The main goal of this thesis is to characterize inappropriate behaviour by analysing the documents and by qualitative research among the employees and also among the prisoners in this concrete prison. Secondary goal is to suggest the possibility of prevention, while being jailed. The thesis is divided into two main parts, theoretical and empirical. In the theoretical one, there are described the main terms related to the thesis. In the empirical one, there is the analysis of inappropriate behaviour. The outcome of analysis is summarized in the final part of the thesis.

Keywords: prison, serving a prison sentence, prevention, lawless behaviour

„Právo trestat smrtí je právo hrozné, a soudíc podle jeho dějin a vývoje, bude v budoucnosti zrušeno. Neptejte se, jak mně bylo, když jsem návrhy na vykonání trestu smrti podpisoval. Trest smrti mi není hlavně odplatou ani zastrašením, není zajištěním proti nebezpečnému zločinci; má-li smysl a oprávnění, tedy pouze jako expiace. Nic nevyváží a nevykoupí tak strašnou věc, jako je surová a zrádná vražda na člověku, než smrt; takový vrah se provinil na celém člověčenstvu. Ale i to platí jen pro dnešní stav kulturní – budoucí věky budou mít víc možností prevence, nápravy a převychování – i jasnější poznání kriminální odpovědnosti.“

Tomáš Garrigue Masaryk

Obsah

Úvod	11
1. Vězeňství v České republice	12
1.1 Penologie	12
1.2 Vězeňská služba České republiky	12
1.3 Výkon trestu odnětí svobody	17
1.4 Negativní jevy ve věznicích.....	20
1.5 Práva a povinnosti odsouzených k VTOS	24
2. Vazební věznice Liberec	27
2.1 Základní informace.....	27
2.2 Vnitřní řád Vazební věznice Liberec	29
2.3 Programy zacházení.....	31
2.4 Nejčastější kázeňské prohřešky odsouzených ve Vazební věznici Liberec za rok 2019 a jejich řešení.....	33
2.5 Zaměstnávání odsouzených	37
2.6 Možnosti trávení volného času ve Vazební věznici Liberec.....	40
2.7 Specializovaný oddíl.....	41
3. Preventivní opatření proti protiprávnímu jednání ve Vazební věznici Liberec.....	43
3.1 Teoretická východiska prevence.....	43
3.2 Možnosti preventivní práce ve specifickém prostředí věznice.....	44
3.3 Specializovaný oddíl jako model preventivního působení na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody	44
4. Výzkumné šetření – postoje respondentů k protiprávnímu jednání a jeho prevenci	47
4.1 Stanovení výzkumných otázek	48
4.2 Vlastní výzkumné šetření s osobami ve výkonu trestu.....	48

4.3 Vlastní výzkumné šetření s příslušníky Vězeňské služby a zaměstnanci Vazební věznice Liberec	52
4.4 Výsledky výzkumného šetření	56
Závěr.....	60
Seznam použité literatury:	62
Seznam internetových zdrojů:	65
Seznam obrázků a grafů:	66
Seznam příloh:	68

Úvod

Bakalářská práce se zabývá problematikou prevence protiprávního jednání osob ve výkonu trestu odnětí svobody ve Vazební věznici Liberec. V práci autorka zkoumá nejen dostupnou literaturu, ale i vnitřní předpisy, sumarizuje výsledky současných výzkumů, které souvisejí se zkoumanou otázkou možnosti prevence, a v neposlední řadě vychází z rozhovorů, které prováděla s odsouzenými osobami a se zaměstnanci věznice. Cílem práce je, na základě analýzy dokumentů a kvalitativního šetření mezi zaměstnanci a osobami ve výkonu trestu odnětí svobody, charakterizovat nevhodné chování v konkrétní věznici a navrhnout možnosti prevence při výkonu trestu odnětí svobody.

V knize Kapitoly z penologie II je možné se dočíst, že již v devatenáctém století páter František Josef Řezáč, reformátor vězeňství a školství, kladl požadavek na větší důraz na prevenci zločinnosti, především na zvýšení vzdělanosti a praktické uskutečňování resocializačních snah již během pobytu trestanců ve vězení. Ve svém spisu „*Vězeňství v posavadních spůsobech svých*“ s návrhem o zdárnější trestání a polepšování zločinců zdůrazňoval nutnost vyváženosti komplexního působení jednotlivých výchovných prostředků a zdůrazňoval důležitost i postpenitenciární péče. (Raszková, Hoferková, 2014)

Autorky také uvádějí, že v prostředí českých věznic byly snahy o tzv. korektivní neboli druhotnou socializaci (a to v důsledku socializace deviantní či deficitní). Od pojmu resocializace bylo v průběhu času upuštěno a zavedl se pojem zacházení s odsouzenými neboli program zacházení. Tento program více zohledňuje individuální potřeby a možnosti odsouzených. První kroky resocializace probíhají již „za mřížemi“, tedy během výkonu trestu odnětí svobody. (Raszková, Hoferková, 2014)

Během výkonu trestu odnětí svobody jsou odsouzení povinni dodržovat nejen zákony, ale i pravidla a řády věznice. Vlivem různých okolností se však nacházejí jedinci, kteří tyto zákony, řády či pravidla ať již úmyslně či neúmyslně porušují. Tato práce si klade za úkol najít možnosti prevence porušování nejen zákonů ale i pravidel a vnitřních předpisů za zdmi věznice a dále navrhnout řešení, jak pomoci tomu, aby se alespoň malá část osob opakovaně odsouzených do věznice již nevracela.

1. Vězeňství v České republice

V první části práce se studentka zabývá základními pojmy, kterými je možné uchopit zvolenou problematiku. Postupně se zde definují základní pojmy z oblasti sociologie, penologie a psychologie.

1.1 Penologie

Mařádek ve Výkladovém slovníku penologie uvádí, že penologie vznikla z latinského „poena“, což v překladu znamená „trest“ a z řeckého „logos“, což označuje slovo či nauku. Jde tedy o nauku o trestání, o druzích trestu a jejich účinnosti. (Mařádek, 2003)

Penologie může být charakterizována jako věda o trestech a trestání. Další možný výklad tohoto pojmu je penologie jako věda o výkonu trestu a jeho účincích. V souvislosti s charakteristikou penologie se hovoří o užším a širším pojetí, kdy užší pojetí se zabývá reálným výkonem trestů a ochranných opatření. Širší pojetí pak pojímá i užívání alternativních trestů.

Dle Raszkové a Hoferkové je předmětem penologie zkoumání metod zacházení s pachatelem trestných činů. Tyto metody by měly co možná nejúčelněji dosáhnout korektivní změny chování pachatele tak, aby mohl pachatel být integrován do společnosti. Penologie klade důraz na jednotlivé individuum, na poznávání osobnosti pachatele, snaží se stanovit co možná nejadekvátněji diferencované zacházení včetně individualizovaného přístupu. (Raszková, Hoferková, 2018)

1.2 Vězeňská služba České republiky

Jedná se o ozbrojený bezpečnostní sbor, který se řídí zákonem č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky. Internetové stránky Vězeňské služby České republiky charakterizují vězeňskou službu jako složku, která zajišťuje výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody, spravuje detenční zařízení, zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva spravedlnosti a zajišťuje eskorty vězňených osob. Posláním vězeňské služby je zajišťovat nejen výkon vazby a trestu ale i bezpečnost a pořádek při soudních budovách. (Vězeňská služba České republiky, 2020, online)

Na tomto portálu je také možné se dočíst, že vězni jsou umístěni v 35 věznicích, kde se o ně stará více než 11 000 zaměstnanců. Každá věznice má svého ředitele,

centrální správu pak zajišťuje generální ředitelství – generálním ředitelem je Vrchní státní rada genmjr. Mgr. Simon Michailidis, MBA. To je podřízené Ministerstvu spravedlnosti České republiky – ministr spravedlnosti je JUDr. Pavel Blažek. Od října 2017 existují v České republice dva typy věznic, a to věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou. V ostraze je vytvořen systém tří oddělení diferencovaných podle stupně zabezpečení: oddělení s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. V jedné věznici mohou být zřízena oddělení různých typů, pokud tím není ohrožen účel trestu. Vězeňská služba jako součást trestní justice respektuje právní řád České republiky, Listinu základních práv a svobod a Doporučení Rady Evropy. (Vězeňská služba České republiky, 2020, online)

Zákon č. 555/ 1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky charakterizuje úkoly Vězeňské služby následovně:

- spravuje a střeží vazební věznice a věznice a odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody,
- spravuje a střeží ústavy pro výkon zabezpečovací detence,
- střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody a eskortuje tyto osoby do výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, ústavního ochranného léčení nebo zabezpečovací detence, a to bezprostředně po ukončení výkonu vazby, zabezpečovací detence nebo trestu odnětí svobody,
- **prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění – zde se objevuje největší potenciál pro prevenci protiprávního jednání jak za hranicemi věznice, tak v době trvání výkonu trestu odnětí svobody. Za hranicemi věznice je potenciál pro prevenci protiprávního jednání na základních či středních školách, kde by zaměstnanci či příslušníci mohli přednášet, a naopak školy by mohly věznice navštěvovat v rámci exkurzí či stáží. Další preventivní působení zaměstnanců či příslušníků by mohlo probíhat v rodině a blízkém okolí.**
- provádí výzkum v oboru penologie a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky při výkonu vazby a při výkonu trestu odnětí svobody,

- zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva a v jiných místech jejich činnosti a v rozsahu stanoveném tímto zákonem zajišťuje pořádek a bezpečnost při výkonu pravomoci soudů a státních zastupitelství,
- vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody,
- provozuje hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, případně i osob ve výkonu vazby,
- vede evidenci osob ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody na území České republiky,
- plní úkoly, které pro ni vyplývají z vyhlášených mezinárodních smluv, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána,
- zabezpečuje vzdělávání příslušníků Vězeňské služby (dále jen "příslušníci") a občanských zaměstnanců Vězeňské služby, které provádí Akademie Vězeňské služby, a vzdělávání osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, které provádí Střední odborné učiliště,
- poskytuje zdravotní služby ve svých zdravotnických zařízeních osobám ve výkonu vazby, osobám ve výkonu zabezpečovací detence a osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, příslušníkům a občanským zaměstnancům Vězeňské služby; v případě potřeby zabezpečuje zdravotní služby u mimovězeňských poskytovatelů zdravotních služeb,
- poskytuje nebo zajišťuje odbornou péči osobám s adiktologickou poruchou, které jsou ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody nebo zabezpečovací detence,
- zabezpečuje zdravotní služby u mimovězeňských poskytovatelů zdravotních služeb dětem, které má ve výkonu vazby nebo trestu jejich matka u sebe; za tím účelem zajišťuje jejich převoz k mimovězeňským poskytovatelům zdravotních služeb,
- v rozsahu stanoveném zvláštním právním předpisem objasňuje a prověřuje vlastními pověřenými orgány (dále jen „pověřené orgány Vězeňské služby“) trestné činy osob ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody a zabezpečovací detence; ve spolupráci s Generální inspekcí

bezpečnostních sborů se podílí na předcházení a odhalování trestné činnosti příslušníků Vězeňské služby a občanských zaměstnanců zařazených k výkonu práce ve Vězeňské službě spáchané při výkonu služby nebo při plnění pracovních úkolů. (Zákon č. 555/1992)

Působení příslušníků Vězeňské služby a občanských zaměstnanců na vězněné osoby probíhá během výkonu vazby či trestu. Příslušníci Vězeňské služby preventivně působí zejména svým slušným chováním a profesionálním přístupem vůči vězněným osobám – jsou pro ně kladným příkladem. Občanští zaměstnanci působí dle své odbornosti:

- vychovatelé se snaží umožnit přístup vězněným osobám s osobami blízkými, kde dochází ke kladnému působení okolí na vězněnou osobu
- speciální pedagogové, sociální pracovníci a vychovatelé společně zajišťují komplexní program zacházení – jde to, ukázat vězněné osobě, že je možné fungovat v „běžném“ režimu. To znamená, vězněná osoba vstává v určitém hodinu, probíhá u ní hygiena, pracovní proces, osobní volno je kvalitně vyplněné (vzdělávání, četba, sport či jiné aktivity dle zájmů vězněné osoby). Dalším krokem je kontakt právě s blízkými osobami vězněné osoby. Celý proces má ukázat, jak by měl probíhat život na svobodě.
- Specializované aktivity – u některých trestných činů mají specializované aktivity funkci sebehledu či zpětné vazby ke konkrétnímu trestnému činu. Jde o aktivity, kdy se vězněná osoba snaží poznat pohled oběti.
- Všichni zaměstnanci dohromady pak působí svým slušným chováním a profesionálním přístupem vůči vězněným osobám

Úkoly Vězeňské služby zajišťuje vězeňská stráž, justiční stráž, správní služba, Akademie Vězeňské služby a pověřené orgány Vězeňské služby. Příslušníci Vězeňské služby mají charakter ozbrojeného bezpečnostního sboru, jsou ve služebním poměru, dělí se na příslušníky vězeňské stráže, příslušníky justiční stráže a příslušníky pro výkon dozorcí služby. Občanští zaměstnanci jsou pak v pracovním poměru. (Zákon č. 555/1992)

Neustálé vzdělávání se ale i dostatek odpočinku jsou pro zaměstnance Vězeňské služby velice důležité. Malá ve Vězeňství po česku uvádí, že obecně platí a nově nastupujícím příslušníkům se zdůrazňuje, že vězeň má 24 hodin čas přemýšlet

a vymýšlet. Výsledky této činnosti jsou bohužel velmi často nepříjemné, mnohdy nebezpečné. Je na příslušnících, jak se s nastalým problémem vypořádají. (Malá, 2003)

Civilní zaměstnanci

Vězeňská služba České republiky není tvořena pouze zaměstnanci, kteří jsou ve služebním poměru. Značná část zaměstnanců je tzv. civilních, tedy v poměru pracovním. Jde především o vychovatele, sociálního pracovníka, speciálního pedagoga, psychologa, vychovatele – terapeuta, pedagoga volného času a další.

Hendrych ve Vybraných kapitolách z penologie vymezuje vychovatele jako pracovníka, jehož základním úkolem je komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti a na socializaci, resocializaci a reedukaci včetně cílených opatření k optimalizaci vzdělávacího procesu odsouzených a realizaci protidrogové prevence v rámci věznice. Vychovatel je metodicky usměřňován speciálním pedagogem a je podřízen vedoucímu oddělení. (Hendrych, 2010)

Vybrané kapitoly z penologie charakterizují sociálního pracovníka jako odborného zaměstnance, jehož základním úkolem je samostatná sociální práce, která je zaměřena zejména na plynulý přechod odsouzených do řádného občanského života. Při její realizaci dbá na zajištění a dodržení standardů kvality poskytovaných služeb. Je podřízen vedoucímu oddělení výkonu trestu a současně je odborným poradcem ředitele věznice v oblasti sociálně právních aspektů výkonu trestu a v oblasti přechodu odsouzených do řádného občanského života. (Hendrych, 2010)

Na speciálního pedagoga Hendrych nahlíží jako na odborného zaměstnance oddělení, který garantuje u svěřených odsouzených odbornou úroveň realizace programu zacházení a vnitřní diferenciaci. Metodicky usměřňuje výkon práce vychovatelů a pedagogů volného času. (Hendrych, 2010)

Psychologa Hendrych vymezuje jako odborného zaměstnance oddělení, který garantuje u odsouzených odbornou psychologickou činnost a odbornou úroveň realizace programu zacházení. Je podřízen vedoucímu oddělení a současně je odborným poradcem ředitele věznice v psychologických aspektech výkonu trestu, a to z hlediska všech zúčastněných (odsouzených i zaměstnanců). (Hendrych, 2010)

Vybrané kapitoly z penologie charakterizují vychovatele-terapeuta jako odborného zaměstnance oddělení, který realizuje individuální a skupinové terapie. V rámci koncepce zacházení s odsouzenými se podílí na zpracování projektů pro jednotlivé kategorie odsouzených při zachování zásad vnější a vnitřní diferenciaci, na tvorbě skladby programu zacházení a jednotlivých speciálních výchovných aktivit. (Hendrych, 2010)

Posledním civilním zaměstnancem, kterého Hendrych popisuje, je pedagog volného času. Základním úkolem pedagoga volného času je realizace individuální a skupinové, zájmové a sebeobslužné, eventuálně podle odbornosti a kvalifikace i terapeutické, zejména rukodělné sportovní a kulturní činnosti s odsouzenými. (Hendrych, 2010)

1.3 Výkon trestu odnětí svobody

Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody uvádí, že do výkonu trestu odnětí svobody jsou osoby přijaty na základě pravomocného a vykonatelného rozhodnutí soudu a nařízení výkonu trestu, popřípadě na základě výzvy soudu k nastoupení do výkonu trestu nebo příkazu soudu k dodání odsouzeného do výkonu trestu. (Zákon č. 169/1999 Sb.) Nařízení výkonu trestu je vykonatelné, ale při možnosti upravuje zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním a říká, že do výkonu trestu odnětí svobody je možný:

- nástup z vazby
- nástup ve lhůtě 1 měsíce (není-li obava, že uprchne)
- zatčení a dodání do věznice (je-li obava, že uprchne nebo nenastoupí ve lhůtě mu určené)
- vypátrání a zatčení (není-li známo místo pobytu odsouzeného)

V nutných případech je možné odsouzenému umožnit odklad nástupu do výkonu trestu, především jde o situace, které souvisejí se zdravotním stavem odsouzeného. Odklady jsou časově limitované. Možné případy, kdy soud může rozhodnout o odkladu trestu jsou:

- odklad nástupu ze zdravotních důvodů (ohrožení života nebo zdraví, a to na potřebnou dobu)
- odklad kvůli mateřství (pro těhotnou ženu i matku novorozeného dítěte)

na dobu 1 roku po porodu)

- odklad krátkého trestu z důležitých důvodů (nepřevyšuje-li trest odnětí svobody 1 rok, na dobu 3 až 6 měsíců). (Zákon č. 141/1961 Sb.)

Pachatelé trestných činů jsou na základě rozhodnutí soudu umístováni do dvou typů věznic – věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou. O vnitřní diferenciaci rozhoduje Vězeňská služba České republiky. O vnitřní diferenciaci rozhoduje míra kriminogenního rizika odsouzeného. Pro vyhodnocování se používá nástroj SARPO.¹

Zákon č. 169/1999 Sb. dále uvádí, že po nástupu do věznice se u odsouzeného provede osobní prohlídka a potřebná hygienická a protiepidemická opatření. Odsouzený si může u sebe ponechat písemnosti související s trestním řízením a další úřední písemnosti. V přiměřeném množství pak fotografie, dopisy, právní předpisy, vlastní knihy, časopisy a noviny. Je dovoleno, aby měl u sebe kapesní nebo náramkové hodinky, u kterých však není součástí komunikační nebo záznamové zařízení, dále psací potřeby, věci potřebné k vedení běžné korespondence, snubní prsten, hrneček na nápoje a základní hygienické potřeby. O ponechání dalších věcí rozhoduje ředitel příslušné věznice či jím pověřený zaměstnanec Vězeňské služby. Ostatní věci, včetně finančního obnosu v hotovosti či cenností, které má odsouzený u sebe, mu správa věznice na jeho žádost uloží. Doklady totožnosti odsouzeného přebírá věznice do úschovy vždy. Není-li uložení některých věcí možné, zejména vzhledem k jejich povaze nebo množství, správa věznice na náklady odsouzeného zabezpečí jejich odeslání osobě, kterou odsouzený určí. (Zákon č. 169/1999 Sb.)

Umístování odsouzených

Umístování odsouzených upravuje zákon č. 169/1999 Sb. o Výkonu trestu odnětí svobody, přesněji pak § 7 a to následovně: Odděleně se umísťují odsouzení muži od odsouzených žen, odsouzení s infekčním onemocněním nebo u nichž je podezření na infekční onemocnění a dále zpravidla odsouzení:

- mladiství od dospělých,
- recidivisté od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé,

¹ SARPO = Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených osob

- za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti,
- trvale pracovně nezařaditelní,
- s poruchami duševními, poruchami chování,
- s uloženým ochranným léčením a zabezpečovací detencí
- velmi nebezpeční podle § 72a. (Kalvodová, 2012)

Efektivita výkonu trestu odnětí svobody

Hendrych ve Vybraných kapitolách z penologie uvádí, že bylo a je velmi obtížné měřit, jak se působení odborníků pomáhajících profesí odrazilo v realitě ve smyslu nápravy či resocializace propuštěných pachatelů trestné činnosti. Kromě tradičních metodologických úskalí, která provázejí vliv programového působení, jako je například jeho efektivita z hlediska podmínek, kvality, intenzity či extenzity, je totiž prakticky nemožné získat zpětnou vazbu od samotných bývalých klientů věznic. Již delší čas tak existují dva protichůdné názorové proudy, které vykládají, jak to s efektivitou odborného působení na odsouzené v realitě je. První je velmi pesimistický – opírá se o neveselé statistiky, jež nekompromisně hovoří o vysoké četnosti recidivy a tvrdí, že úspěšná intervence, jež míří na změny hodnotové orientace a následné změny v chování pachatelů trestné činnosti, je téměř zanedbatelná. Určitým skeptickým signálem, který tento názor podporuje, je v odborné terminologii postupné upouštění od užívání zmíněných pojmů „náprava“ či „resocializace“. V poslední dekádě je nahradil poněkud víceznačný termín „program zacházení s vězni“. Druhý pohled na celou problematiku je mnohem optimističtější. Opřít se je však možné prakticky jen o psychologické a sociologické teorie o nezpochybnitelném významu celoživotního procesu učení a socializace v životě každého jedince. (Hendrych, 2010)

Drahomíra Malá ve své knize „Vězeňství po česku“ pochybuje o plné efektivitě trestání. Uvádí, že vězení nemůže působit jako terapeutické zařízení, vězení je za trest, který se má vykonat za podmínek člověku, pokud možno důstojných, nikoliv však podbízivých. Co pak také dodat ke slovům brněnského ředitele věznice, který se v tisku chlubí tím, jak vypadá vězeňská snídaně – dva rohlíky, dva krajíce chleba, máslo, sýr, paštika, vejce a čaj. Zdůrazňuje, že se jedná o snídaně vězně, nikoli příslušníka, který by si musel za takovou snídani pořádně zaplatit,

zatímco celodenní stravné vězně, které by si měl hradit, činí 45,- CZK. (Malá, 2003).

1.4 Negativní jevy ve věznicích

Raszková s Hoferkovou uvádějí, že adaptace na prostředí věznice ovlivňuje hodnoty, normy i standardy chování, a to se nakonec stává překážkou návratu trestaného do společnosti. Proto je nutné hledat vhodná opatření, aby nedocházelo k zhoršování psychického stavu odsouzených. (Raszková, Hoferková, 2014)

Dle Vágnerové vlivem dlouhodobého pobytu ve věznici může dojít k určité, obvykle jen dočasné změně některých osobnostních vlastností. Bylo zjištěno, že dochází k zvýšení hostility, nejen ve vztahu k ostatním, ale i ve vztahu k sobě, a k nárůstu míry introverze. Obvyklý nedostatek hlubších citových vazeb mezi spoluvězni posiluje tendenci uzavírat se do sebe. Riziko suicidálního chování je zvýšené především v období po uvěznění. Uváděná míra sebevraždy je až čtyřnásobně vyšší než v běžné populaci. (Vágnerová, 2014)

Raszková s Hoferkovou v Kapitolách z penologie II dále píše, že v prostředí věznic je možno se u odsouzených setkat s tzv. negativními jevy, které jsou vyústěním adaptace na vězeňské podmínky. Pod pojmem negativní jevy se rozumí činnosti, které jakýmkoli způsobem znesnadňují či znemožňují penitenciární působení a naplňování účelu výkonu trestu. V souvislosti s touto problematikou může každý vězeň představovat řadu rizik. Mezi ně patří riziko ve vztahu ke společnosti (recidiva trestné činnosti), riziko spojené s pobytem ve vězení (nebezpečnost vězně) a rizika vyplývající z programů zacházení. Často se v rámci negativních jevů hovoří o agresi, volním odmítání stravy, náhradním sexuálním uspokojování, užívání drog, držení nepovolených předmětů a vzpourách. Řadí se sem i prizonizace a druhý život odsouzených. Většina uvedených negativních jevů je označena jako mimořádné události (útěk ze střežených věznic, odchod z nestřežených věznic, zneužití volného pobytu na nestřeženém pracovišti a při opuštění věznice, nevrácení se z přerušení výkonu trestu, úmrtí vězňů, sebevraždy, hladovky, hromadné nepokojení či napadení příslušníka či občanského zaměstnance), které podléhají hlásné službě. (Raszková, Hoferková, 2014)

Veřejný ochránce práv ve své zprávě ze systematických návštěv věznic uvádí, že i nedostatek odborného personálu může mimo jiné přispět k výskytu negativních

jevů ve věznicích. Právě nedostatek odborných pracovníků ve vězeňství neumožňuje kvalitní individuální práci s odsouzenými. (Veřejný ochránce práv, 2016)

Blatníková ve své studii Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí píše, že jednou z možností, jak je možno na negativní jevy ve věznicích pohlížet, je rozlišovat interpersonální a kolektivní násilí. Zatímco projevy kolektivního násilí (obvykle v podobě vzpour a nepokojů) narušují normální chod a sociální zákonitosti dané instituce, interpersonální násilí fungování věznice jako organizace nenarušuje, zato ale ovlivňuje každodenní vězeňský život. Jedná se o násilné jednání osob ve výkonu trestu odnětí svobody mezi sebou navzájem, o násilí vězněných osob, které je směřované proti příslušníkům a občanským zaměstnancům Vězeňské služby, případně má podobu nepřiměřeného násilí personálu vůči vězněným osobám. Dalším možným negativním jevem ve věznicích je znásilňování, které je možné považovat za pravděpodobně nejlatentnější formu násilí ve vězeňském prostředí. Dalšími druhy negativních jevů jsou šikana, ekonomické zneužívání, vydírání či sebevražedné pokusy, automutilace a dokonaná suicidia vězněných osob. (Blatníková, 2016)

Psychické a sociální důsledky výkonu trestu odnětí svobody

Raszková s Hoferkovou v Kapitolách z penologie II uvádějí, že výkon trestu odnětí svobody je náročnou životní situací, která se dotýká nejen člověka samotného (především jeho psychiky), ale má vliv i na sociální okolí odsouzeného jedince (na jeho vztahy s rodinou, přáteli i ostatními členy společnosti). Pokud se hovoří o dopadu na jedince, je třeba si uvědomit, že na vězně působí nejen materiální, ale i psychická izolace. K tomu se přidružují režimová opatření (např. časový rozvrh dne), další spoluodsouzení, hluk (řada věznic je u rušných silnic), přeplněnost věznic, nekvalitní osvětlení, neustálý pocit nudy či omezený kontakt s rodinou. (Raszková, Hoferková, 2014)

Raszková s Hoferkovou píše, že působení zátěžových situací může vést k dočasnému ale i trvalému narušení psychické rovnováhy, které se může projevit v chování, prožívání i uvažování jedince. Dokonce může dojít i k rozvoji různých psychických poruch. (Raszková, Hoferková, 2014)

Vágnerová v Současné psychopatologii pro pomáhající profese uvádí, že obecná

míra odolnosti vůči zátěžovým situacím je označována jako tzv. frustrační tolerance, nověji se používá pojem hardiness² či resilience³. Celkově se jedná o komplex protektivních faktorů⁴, které člověku pomáhají zvládat náročné situace za udržení duševního zdraví. Je jasné, že každý jedinec má frustrační toleranci na jiné úrovni, a to díky celé řadě aspektů (např. jak hodnotí a prožívá zátěžové situace). (Vágnerová, 2014)

Dle Raszkové a Hoferkové závisí velký podíl míry zátěže ve vězení na odsouzeném, jeho adaptaci na vězeňské podmínky, na vrozených předpokladech, na dosažené úrovni vývoje, individuálních zkušenostech i celkovém aktuálním stavu. Obecně se může říci, že pobyt ve výkonu trestu odnětí svobody je pro ty odsouzené, kteří plynule přicházejí z výkonu vazby, protahovanou zátěžovou situací, v níž mohou pocíťovat určitou úlevu zejména ti, kteří vykonávají pevnou vazbu, dále ti, kteří dostali navíc příležitost pracovat. Jinak budou situaci prožívat ti, kteří nastupují do výkonu trestu přímo. Ti projdou počátečním šokem ze ztráty svobody. Lépe tyto situace zvládají lidé, kteří jsou schopni využít všech pozitivních podnětů, které se nabízejí, jsou dostatečně flexibilní, dokážou si udržet kontrolu nad situací a samozřejmě je také tyto situace dokážou aktivizovat či motivovat ke změně. Důležitou roli zde sehrává i sociální podpora rodiny, partnera, blízkých a poskytování služeb odborných pracovníků. (Raszková, Hoferková, 2014)

Raszková s Hoferkovou uvádějí i negativní důsledky, které se objevují ve výkonu trestu odnětí svobody a po propuštění. Tyto důsledky mnohdy poznamenají jedince na celý život. Jsou to především:

- prizonizace a druhý život odsouzených (demoralizace jedince)
- negativní vlivy působící na odsouzeného vyvolávají otrlost, lhostejnost a podlézavost (účelnost)
- **narušení osobnosti**
- neudržení sociálních vazeb, především s rodinou (častým problémem je i kvalita udržovaných vztahů)

² Hardiness = pevnost, vytrvalost

³ Resilience = odolnost, houževnatost, nezlomnost

⁴ Komplex protektivních faktorů = faktory, které zmírňují účinky rizikových faktorů, působí proti nim nebo je kompenzují

- narušení schopnosti navazovat vztahy s opačným pohlavím (problémy v komunikaci i důvěrných vztazích)
- stres, frustrace, deprese, pocity beznaděje
- nereálná očekávání
- **fixace na vězeňské známosti**
- šikana (ze strany spoluvězňů i personálu)
- sociální stigmatizace vinou pobytu ve vězení
- narušení sebeovládání, samostatnosti, schopnosti rozhodovat, ukázněnosti
- změny v oblasti motivace a postojů
- **finanční problémy způsobené růstem zadluženosti**
- zkušenost s homosexuálním stykem
- **kontakt s drogami**
- **ztráta bydliště a zaměstnání** (Raszková, Hoferková, 2014)

Negativní doprovodné jevy výkonu trestu odnětí svobody

Hendrych ve Vybraných kapitolách z penologie uvádí, že se ve věznicích objevují i jevy, které jsou v rozporu se snahami o korekci chování a postojů odsouzených a jejich odklonu z kriminální dráhy. Proto pobyt odsouzených ve věznicích s sebou nese i některé negativní jevy a rizika, kterými jsou:

- nebezpečí vzájemné demoralizace vězňů samotných („druhý život“ odsouzených, proces prizonizace)
- jako donucovací prostředek má negativní vliv na odsouzeného – posiluje otrlost, lhostejnost a podlézavost
- zpřetrhání sociálních vztahů nejen neúčinných, ale hlavně sociálně užitečných (rozpad rodiny)
- sociální stigmatizace (nálepka pobytu ve vězení) jako překážka resocializace a zejména reintegrace vězně do společnosti
- narušení volných vlastností vězňů – sebeovládání, samostatnost, schopnost rozhodovat se, ukázněnost, namísto toho nastupuje výchova k nesamostatnosti, heteronomní morálka
- gradace komplexů méněcennosti (zejména u mladistvých)

- růst zadluženosti
- zkušenosti s homosexuálním stykem, nebezpečí přenosných chorob
- agresivita a násilí mezi vězni
- sebepoškozování

Podmínky výkonu trestu odnětí svobody považují mnozí penologové, penitenciární psychologové a penitenciární pedagogové za desocializační nikoli resocializační. Ztráta základní sociální vazby na rodinu vede ve svých důsledcích často k hledání zázemí v homogenních kriminálních skupinách, což vede k fixaci na „vězeňské známosti“. Za spolupůsobení návyku na vězeňské prostředí, v důsledku toho i nesamostatnost, neschopnost najít a udržet si stále zaměstnání při zadluženosti. Nepříznivě působí i délka pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody, protože právě tato skutečnost má podstatný vliv na ztrátu rodinného prostředí. (Hendrych, 2010)

1.5 Práva a povinnosti odsouzených k VTOS

Hendrych ve Vybraných kapitolách z penologie uvádí, že odsouzený je ve výkonu trestu povinen dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců Vězeňské služby, pracovat, dokud je mu přidělena práce a není uznán dočasně práce neschopným, nebo není po dobu výkonu trestu uznán zdravotně nezpůsobilým k výkonu práce, plnit úkoly vyplývající z programu zacházení, šetrně zacházet se svěřenými věcmi, nepoškozovat cizí majetek, dodržovat zásady ustanovení vnitřního řádu věznice. Dále je povinen dodržovat opatření a pokyny podle zvláštních právních předpisů k zajišťování bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a požární ochrany. Mimo jiné je odsouzený povinen se podrobit osobní prohlídce v zájmu zajišťování vnitřního pořádku ve věznici a vyloučení toho, aby u sebe neměl věc, kterou by narušoval účel výkonu trestu. Je povinen umožnit zaměstnancům Vězeňské služby kontrolu svých osobních věcí, podrobit se preventivní vstupní, periodické, mimořádné a výstupní lékařské prohlídce v rozsahu určeném lékařem nebo zvláštním právním předpisem, včetně nezbytných diagnostických a laboratorních vyšetření a očkování, a opatřením stanoveným orgány hygienické služby. Dále musí strpět úkony, které souvisejí s jeho identifikací, a podrobit se úkonům nezbytným pro zpracování komplexní zprávy. Pokud onemocní, stane se mu úraz nebo je zraněn, je povinen tyto skutečnosti neprodleně ohlásit zaměstnanci Vězeňské služby. Odsouzený je také povinen oznámit neprodleně zaměstnanci Vězeňské služby okolnosti, které mohou způsobit

vážné ohrožení bezpečnosti jemu samotnému, spoluodsouzeným nebo věznicí, pokud se o nich dozví nebo je zjistil. Musí se podrobit opatřením, která jsou nezbytná k potlačení výroby, držení nebo zneužívání omamných nebo psychotropních látek a jedů ve věznicí. Je povinen dodržovat pravidla hygieny. Musí oznámit neprodleně věznicí skutečnost, že je poživitelem důchodu, výsluhového příspěvku, příspěvku za službu nebo má příjem podléhající dani z příjmu. Odevzdat do úschovy věznice věci, jejichž držení s ohledem na jejich cenu, množství nebo způsob používání je zakázáno nebo je v rozporu s účelem výkonu trestu. Uhradit náklady zdravotní péče provedené v zájmu zachování nebo zlepšení jeho zdravotního stavu nad rámec péče hrazené z veřejného zdravotního pojištění nebo ze státního rozpočtu nad rámec mezinárodních dohod, kterými je Česká republika vázána. (Hendrych, 2010)

Hendrych se také zmiňuje o právech odsouzených. Uvádí, že má odsouzený právo na uspokojování svých základních potřeb, mezi které patří zejména:

- právo na minimální prostor ve smyslu ubytovací plochy, jenž může být zmenšen jen v případě mimořádných okolností
- právo na osmihodinový nepřerušovaný spánek
- právo na dobu potřebnou k osobní hygieně a úklidu
- právo na vycházku v rozsahu nejméně jedné hodiny a na přiměřené osobní volno
- právo na stravu třikrát denně
- právo na poskytnutí zdravotní péče
- právo na nemocenské pojištění a důchodové zabezpečení
- právo na přijímání a odesílání korespondence na vlastní náklady (Vězeňská služba je oprávněna provádět její kontrolu vyjma korespondence s úřady)
- právo na přijímání návštěv blízkých osob
- právo na nákup potravin a věcí osobní potřeby
- právo přijetí balíčku
- právo na vyznání víry, na duchovní službu a na využívání odborných služeb specialistů: psychiatra, psychologa, sociální pracovníka a speciálního pedagoga

- právo na odebrání tištěných médií ve vlastní režii, právo si knihy a periodika půjčovat v knihovně
- právo na ochranu osobních práv (Hendrych, 2010)

Každý odsouzený má svá práva a své povinnosti. Měl by však také vědět, co je mu naopak zakázáno. Hendrych ve Vybraných kapitolách z penologie uvádí tyto body, které jsou odsouzeným zakázány:

- navazovat styky s jinými osobami v rozporu se zákonem nebo s pokynem vydaným na základě zákona
- vyrábět, přechovávat a konzumovat alkoholické nápoje a jiné návykové látky, vyrábět a přechovávat předměty, které by mohly být použity k ohrožení bezpečnosti osob a majetku nebo k útěku, nebo které by svým množstvím nebo povahou mohly narušovat pořádek anebo poškodit zdraví
- přechovávat a rozšiřovat tiskoviny nebo materiály propagující národnostní, etickou, rasovou, náboženskou nebo sociální nesnášenlivost, fašismus a podobná hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka, násilí a hrubost, jakož i tiskoviny nebo materiály obsahující popis výroby a použití návykových látek, jedů, výbušnin, zbraní a střeliva
- hrát hry o peníze, věci, služby nebo o jiné úkony; účastnit se loterií a jiných podobných her
- tetovat sebe nebo jinou osobu anebo nechat se tetovat
- předstírat poruchu zdraví nebo se úmyslně poškozovat na zdraví
- bez souhlasu Vězeňské služby prodávat, směňovat a darovat věci, které má v držení ve věznici.

V případě, že osoba odsouzená k výkonu trestu odmítá plnit své povinnosti, je nutno přistoupit k opatření, která jsou v první fázi preventivní. Jedná se buď o výzvu, kdy je osoba, která se prohřešila, poučena o svých povinnostech a skutečnosti, že v případě, že i nadále své povinnosti nebude plnit, bude nutno užít jiné prostředky. Dalším preventivním opatřením je napomenutí, kdy se prohřešek zapisuje do výkazu, který se ke každé osobě, která je ve výkonu trestu, vede. Pokud nezabere výzva ani napomenutí, je nutné, aby Vězeňská služba užila takové prostředky, které jsou povolené zákonem.

2. Vazební věznice Liberec

Město Liberec se nachází mezi Ještědským hřbetem a Jizerskými horami. Nedaleko města Liberce leží trojmezí státních hranic s Německem a také s Polskem. K významným stavbám města se řadí i budova vazební věznice, která spolu s moderním justičním palácem a státními zastupitelstvími tvoří ucelený komplex poskytující zázemí všemu, co s výkonem spravedlnosti souvisí.

2.1 Základní informace

Internetové stránky Vazební věznice Liberec uvádějí, že vazební věznice byla postavena podle plánu vrchního stavebního rady Johanna Kaura v toskánském slohu v roce 1877. V minulosti sloužila vazební věznice pouze k účelu výkonu vazby. Dnes je vazební věznice detenčním zařízením sloužícím jak pro výkon vazby, tak pro výkon trestu odnětí svobody. V souvislosti s touto změnou, vyvstala potřeba vytvoření větší ubytovací kapacity. Vazební věznice prošla náročnou rekonstrukcí, na jejímž konci stojí historická budova s moderním vnitřním vybavením, odpovídající beze zbytku dnešním vysokým nárokům. (Vazební věznice Liberec, 2020, online)

Šedivý a kolektiv k historii vazební věznice píše, že se zprovozněním Justičního areálu v létě 2001 byly zahájeny rekonstrukční práce v budově vazební věznice, konkrétně v bývalých prostorách okresního soudu. I když se na vzhledu budovy zdánlivě nic nezměnilo, bylo nutno asanovat veškeré vnitřní zdivo včetně stropů, aby mohly vzniknout tři identické oddíly s osmi celami po čtyřech místech a jedno oddělení o kapacitě 39 lůžek. Adaptační práce se týkaly i stávajících částí vazební věznice a jejich výsledkem bylo navýšení kapacity celkem o 151 míst. V současné době tvoří ubytovací kapacitu 87 míst na oddělení výkonu vazby a 225 míst na oddělení výkonu trestu. (Šedivý a kol., 2012)

Dále je zde uvedeno, že rekonstrukce se dočkalo i pomalu dosluhující zázemí pro personál, prostory pro volnočasové aktivity vězněných osob a zastaralý mechanický i elektronický střežící systém. Liberecká vazební věznice se tím stala jedním z nejmodernějších zařízení v rámci Vězeňské služby ČR a snese i nejpřísnější evropská kritéria. (Šedivý a kol., 2012)

Obrázek č. 5: Nové zázemí pro personál

Na internetových stránkách věznice dále stojí, že provoz věznice zajišťují jednotlivá oddělení (ekonomické, logistiky, personální atd.). Na zajišťování vnitřní a vnější bezpečnosti se podílí zejména oddělení vězeňské a justiční stráže, které rovněž zajišťuje eskorty všeho druhu. V posledních letech dochází ke stabilizaci počtu eskort jak k soudům, tak i do zdravotnických zařízení. Větší výkyvy nezaznamenává ani počet přepravovaných vězněných osob v souvislosti s mezikrajovými eskortami. Vzhledem k poloze věznice, která se nachází v bezprostřední blízkosti centra města Liberce, je otázka bezpečnosti jednou z klíčových. Systém moderních bezpečnostních prvků zajišťuje maximální bezpečnost uvnitř i vně objektu věznice. Mechanické překážky v kombinaci s elektronickým a monitorovacím systémem, detekční rámy a rentgenové zařízení minimalizují bezpečnostní rizika. (Vazební věznice Liberec, 2020, online)

Dále se zde můžeme dočíst, že podíl na bezpečnosti uvnitř věznice má rovněž oddělení výkonu vazby a trestu, které se zároveň podílí na organizování činností obviněných a odsouzených. Náročnost dnešní doby přináší i nárůst trestných činů páchaných narušenými osobami, které vyžadují specifický přístup. I vazební věznice dokázala zachytit tento narůstající trend a vybudovala specializované oddělení pro odsouzené s poruchou duševní a poruchou chování, kteří jsou zařazeni do věznice s dozorem. V měsíci listopadu 2008 bylo toto oddělení uvedeno do provozu. Kapacita vazební věznice se navýšila na 373 míst. (Vazební věznice Liberec, 2020, online)

Personál věznice

Na portále Vazební věznice Liberec se píše, že současný trend klade důraz nejen na kvalitu ubytování, ale zvyšují se i nároky na kvalifikaci zaměstnanců. Dnes již prakticky není možné zaměstnat nikoho, kdo nesplňuje minimálně úplné střední vzdělání. Ve vazební věznici pracuje bezmála 280 zaměstnanců, přičemž 73 % tvoří příslušníci a 27% občanští zaměstnanci. Z tohoto počtu dosahuje 5 % příslušníků bakalářského vzdělání a 3 % příslušníků magisterského vzdělání. Práce s obviněnými a odsouzenými je psychicky velmi náročná, a proto dnes, více než kdy jindy, je kladen velký důraz na výchovu a celoživotní vzdělávání vězeňského personálu. Ve výčtu studijních aktivit nelze skončit pouze doplňováním vzdělání. Nezbytnou nutností se stává účast na různých odborných kurzech pořádaných zejména Akademií VS ČR ve Stráži pod Ralskem. (Vazební věznice Liberec, 2020, online)

Dále je zde uvedeno, že s ohledem na účinnost novely zákona o výkonu vazby se významně zvýšily nároky na odborný personál, který musí být připraven nabídnout každému z obviněných některý z preventivně výchovných, vzdělávacích, sportovních, zájmových, kulturních a duchovenských programů. Vazební věznice se může pyšnit týmem, který zahrnuje speciální pedagogy, psychology, sociální pracovníky, vychovatele, vychovatele-terapeuty, vrchní dozorce a pedagogy volného času, kteří pro obviněné připravují různé skupinové aktivity. K těmto aktivitám slouží dvě tělocvičny, posilovna, kulturní místnosti, terapeutické místnosti, modelářská a keramická dílna, ale i kaple. Zvláštní pozornost je věnována mladistvým, kteří se pod vedením speciálních pedagogů, dalších odborných zaměstnanců a vychovatele pro mladistvé zdokonalují v psaní mateřským jazykem, v matematice, ale i v dalších základních dovednostech v životě nezbytných. (Vazební věznice Liberec, 2020, online)

2.2 Vnitřní řád Vazební věznice Liberec

Vnitřní řád věznice je zakotven v zákonu č. 169/199 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. V § 14 je uvedeno, že pro každou věznici stanoví její ředitel se souhlasem generálního ředitelství Vězeňské služby vnitřní řád věznice, kterým se stanoví denní rozvrh chodu věznice, činnost odsouzených a jejich podíl na řešení otázek související s životem ve věznici. (Zákon o výkonu trestu odnětí svobody)

V první části vnitřního řádu Vazební věznice Liberec se pojednává o způsobu naplňování některých práv odsouzených (např. zdravotní péče, vycházky, korespondence atd.). Část druhá se týká vybraných druhů ubytovacích prostor, tedy oddílů. Třetí část souvisí s výkonem trestu jednotlivých kategorií odsouzených. V této části je uvedeno, že Vazební věznice má mimo jiné specializované oddíly. Jde o oddíl pro odsouzené s poruchou duševní nebo poruchou osobnosti, oddíl pro odsouzené trvale pracovní nezařaditelné, oddíl bezdrogové zóny a krizový oddíl.

Specializovaný oddíl pro odsouzené s poruchou duševní a poruchou chování se zaměřuje na skupinovou terapii s odsouzenými pachateli zejména násilných trestných činů, kteří mají potíže v mezilidských vztazích, stává se jim, že ztrácejí kontrolu sami nad sebou, opakovaně ztrácejí zaměstnání, bydlení, rodinu nebo partnerku a v minulosti se opakovaně dopouštěli trestných činů. (Vnitřní řád Vazební věznice Liberec, 2020)

Dalším specializovaným oddílem je oddíl pro trvale pracovní nezařaditelné. Jde o oddíl, kam jsou umísťováni odsouzení, kteří potřebují diferencované zacházení s ohledem na jejich věkové nebo zdravotní zvláštnosti. Cílem tohoto oddílu je umožnit handicapovaným odsouzeným výkon trestu odnětí svobody v takovém prostředí, které nebude zhoršovat jejich zdravotní stav. Vést odsouzené k pozitivní změně hodnotové orientace, ke smysluplnému trávení volného času a podporovat takové postoje, které odsouzenému pomohou vést řádný život po propuštění na svobodu. (Vnitřní řád pro odsouzené Vazební věznice Liberec, 2020)

Oddíl bezdrogové zóny určen pro odsouzené muže zařazené do typu věznice s ostrahou se středním stupněm zabezpečení. Jsou sem umísťováni odsouzení, kteří drogu neužívali, ale lze je považovat za jedince ohrožené drogou. Dále také odsouzení, kteří drogu experimentálně užívali a jsou nyní motivováni k dobrovolné abstinenci, případně po individuálním posouzení i uživatelé drog, kteří však mají k droze jasně vyhrazený vztah a jejich chování vykazuje motivaci k naprosté abstinenci. (Vnitřní řád pro odsouzené Vazební věznice Liberec, 2020)

Do krizového oddílu jsou zařazováni odsouzení na základě rozhodnutí vedoucího oddělení výkonu vazby a trestu a na základě doporučení psychologa nebo jiného ředitelem pověřeného zaměstnance. Délka pobytu odsouzeného v krizovém oddílu se posuzuje individuálně, zaměstnaný odsouzený je při zařazení do krizového

oddílu zpravidla na základě individuálního posouzení dočasně vyřazen z práce. O účasti na aktivitách programu zacházení nebo v jiných speciálně výchovných aktivitách terapeutického charakteru rozhodne psycholog ve spolupráci se speciálním pedagogem. (Vnitřní řád pro odsouzené Vazební věznice Liberec, 2020)

Součástí vnitřního řádu jsou také časové rozvrhy dne pro jednotlivé oddíly. Časový rozvrh je odlišný pro osoby pracující a osoby nepracující. Příklady časových rozvrhů dne jsou uvedeny v příloze.

2.3 Programy zacházení

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody mimo jiné stanovuje povinnost jednat s odsouzenými tak, aby bylo zachováno jejich zdraví. Pokud to doba jejich uvěznění dovolí, musí se také podporovat takové postoje a dovednosti odsouzených, které jim pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život.

Biedermanová a Petras uvádějí, že program zacházení obsahuje pracovní postup, vzdělávací, speciálně výchovné a zájmové aktivity s diferencovaným přístupem ke každému odsouzenému při jejich realizaci. Vytvářen je ve spolupráci s každým jednotlivým odsouzeným, který však vykonává trest odnětí svobody delší než tři měsíce. Dalšími spolupracujícími osobami jsou odborní zaměstnanci dané věznice. Každému odsouzenému je stanoven takový program zacházení, který věznice poskytuje a je pro něj považován za vhodný. (Biedermanová, Petras, 2011)

V programech zacházení je kladen důraz především na pracovní aktivity odsouzených osob. K tomuto se řadí i další speciálně výchovné, vzdělávací, zájmové aktivity a také oblast utváření vnějších zájmů.

Zákon č. 169/1999 o výkonu trestu odnětí svobody uvádí, že program zacházení se zpracovává na základě komplexní zprávy o odsouzeném s ohledem na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti. (Zákon o výkonu trestu odnětí svobody)

V zákoně (§41) je také uvedeno, že program zacházení obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle a způsob a četnost hodnocení. Pravidelnou součástí

programu zacházení je určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, případně jeho účasti na pracovní terapii, vzdělávání anebo jiné náhradní činnosti, směřující k vytvoření předpokladů pro jeho soběstačný život v souladu se zákonem. Pokud u odsouzeného přichází v úvahu více variant programu zacházení, umožní se mu výběr. (Zákon o výkonu trestu odnětí svobody)

V §36 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody je stanoveno, že věznice si na základě komplexní zprávy zvolí program zacházení, který pro odsouzeného považuje za vhodný. Přitom sleduje zejména minimalizaci identifikovaných rizik, která měla nebo mají souvislost s trestnou činností, popřípadě mohou mít vliv na páchaní trestné činnosti v budoucnu. Program zacházení s odsouzenými je členěn na pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciální výchovné aktivity, zájmové aktivity, oblast utváření vnějších vztahů. (Řád výkonu trestu odnětí svobody)

Liberecká vazební věznice nabízí tyto standardizované programy:

- **3Z** (Zastav se, Zamysli se, Změň se) – pro vícekrát trestané osoby s převážně majetkovou trestnou činností. Cílem programu je vést odsouzené k vytvoření si adekvátního náhledu na svou trestnou činnost, uvědomění si a přijetí konkrétních důsledků vyplývajících z páchaní trestné činnosti.
- **PARDON** – program určený pro pachatele dopravních nehod a odsouzené s rizikovým průběhem řídičské praxe. Cílem je prevence recidivy rizikového dopravního chování a pozitivní změna v souvisejících postojích k řízení dopravních prostředků
- **TP KEMP** – program určený pro pachatele násilí. Jeho cílem je určení hlavní příčiny rizikovosti odsouzeného jako pachatele domácího násilí či jiných forem násilného chování, získání adekvátního náhledu na spáchanou trestnou činnost a změna postojů souvisejících s pácháním trestné činnosti
- **ZUŘIVEC** – program určený pro pachatele násilí. Hlavním cílem je vytvoření náhledu problémového chování a příčin a souvislostí tohoto chování, které vedlo odsouzeného k páchání násilí
- **ANTIAGRESIVNÍ TRÉNINK** – program určený pro pachatele, v jejichž životě hraje dominantní roli nezvládnutí agrezivity

- **TP21 JUNIOR** – program zaměřený na snižování násilí mezi mladistvými odsouzenými. Hlavním cílem programu je motivovat zařazené mladistvé odsouzené k vytvoření pozitivního náhledu na nevhodnost řešení konfliktních a zátěžových situací agresivním jednáním, uvědomit si vlastní zodpovědnost za své jednání a porušování zásad společenského chování
- **GREPP** – program pro odsouzené za trestné činy násilí na dětech (týrání dětí, komerční sexuální zneužívání dětí i sexuální zneužívání bez komerčního aspektu). Na program GREPP navazuje **GREPP 2**, jehož hlavním cílem je snížení rizika recidivy u odsouzených po propuštění.

Portál Vazební věznice Liberec uvádí, že ke vzdělávacím aktivitám kromě výuky cizího jazyka např. patří i kurz přírodních a historických zajímavostí, etiketa, sociálně-právní poradenství, základy pravidel českého pravopisu, světozor, autoškola, čtenářský a vlastivědný kroužek, teorie sportovní přípravy, základy finanční gramotnosti či sociálně-právní aspekty vazby. V oblasti speciální výchovných aktivit se zejména psychologové zaměřují na individuální terapii dle potřeb a aktuálních stavů odsouzených. Patří sem ergoterapie, skupinová terapie, paleta tvůrčích činností, zdravý životní styl, drama terapie či sociálně-percepční rozvoj. V oblibě nezůstávají stranou ani zájmové aktivity, a to zejména práce v keramické dílně, volnočasové aktivity či deskové hry. V neposlední řadě jsou připraveny i pracovní aktivity, kam patří zaměstnání (např. na vnitřním pracovišti) a brigády v podobě loupání brambor, služeb pro město Liberec či sebeobslužné činnosti. Aktualizaci programů zacházení provádějí speciální pedagogové nejen s ohledem na závěry jednotlivých vyhodnocení programů, ale též s přihlédnutím k aktuálním změnám potřeb odsouzeného. (Vazební věznice Liberec, 2020, online)

2.4 Nejčastější kázeňské prohřešky odsouzených ve Vazební věznici Liberec za rok 2019 a jejich řešení

Šárka Blatníková ve své studii Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí píše, že násilí ve specifickém prostředí, jako je výkon vazby či výkon trestu odnětí svobody, má řadu forem a podob. Jedná se o šikanu, ekonomické zneužívání, psychické vydírání či fyzický nebo sexuální útok. Řadí se sem násilné jednání nejen vůči druhým osobám, ale i násilí směrem k sobě samému⁵, ale také sebevražedné

⁵ Automutilace, sebepoškození

pokusy a dokonaná suicidia vězňených osob. (Blatníková, 2016)

Blatníková také uvádí, že obecně je možné násilné, agresivní vztahy mezi jedinci rozdělit do dvou typů. Jednak mohou být vzájemné vztahy mezi pachatelem a obětí symetrické nebo vysoce-konfliktní, kdy se obě strany vzájemně napadají, nebo mohou být vztahy asymetrické nebo nízko-konfliktní. V tomto případě jeden ze zúčastněných přijímá roli agresora a další přijímá roli oběti. (Blatníková, 2016)

Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody charakterizuje kázeňské přestupky jako zaviněné porušení zákonem stanovené nebo na jeho základě uložené povinnosti, pořádku nebo kázně během výkonu trestu. (Zákon o výkonu trestu odnětí svobody)

Dále je zde uvedeno, že za kázeňský přestupek lze odsouzenému uložit kázeňský trest. Kázeňský trest se neuloží, jestliže samotným projednáním kázeňského přestupku s odsouzeným lze dosáhnout sledovaného účelu. Druhy kázeňských trestů jsou následující:

- důtka
- snížení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců
- zákaz přijetí jednoho balíčku v kalendářním roce
- pokuta až do výše 5.000, - Kč
- propadnutí věci
- umístění do uzavřeného oddílu až na 28 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení
- celodenní umístění do uzavřeného oddílu až na 20 dnů
- umístění do samovazby až na 20 dnů
- odnětí výhod vyplývajících z předchozí kázeňské odměny (Zákon o výkonu trestu odnětí svobody)

Dle nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky o kázeňském řízení u obviněných, odsouzených a chovanců mají právo udělovat kázeňské tresty tito zaměstnanci:

- vychovatel (důtka, snížení kapesného, propadnutí věci, umístění do uzavřeného oddílu až na 7 dnů, odnětí výhod vyplývajících z předchozí odměny)

- speciální pedagog (snížení kapesného, zákaz přijetí jednoho balíčku, pokuta až do výše 1.500, - Kč, umístění do uzavřeného oddílu až na 14 dnů, celodenní umístění do uzavřeného oddílu až na 7 dnů, odnětí výhod vyplývajících z předchozí udělené odměny)
- vedoucí oddělení (důtka, snížení kapesného až na dobu tří měsíců, propadnutí věci, odnětí výhod vyplývajících z předchozí odměny, zákaz přijetí jednoho balíčku, pokuta až do výše 3.000, - Kč, umístění do uzavřeného oddílu až na 28 dnů, celodenní umístění do uzavřeného oddílu až na 20 dnů, umístění do samovazby až na 7 dnů)
- ředitel věznice (má právo ukládat kázeňské tresty podle právního předpisu v plném rozsahu) (Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky o kázeňském řízení u obviněných, odsouzených a chovanců, 2020)

Matoulek se Sejkorovou v Právním rádci odsouzeného rozebírají jednotlivé prohřešky v českých věznicích a opatření k těmto prohřeškům. Prvním problémem, kterým se zabývají, jsou drogy (psychotropní a jiné návykové látky) a kouření.

Dle Právního rádce odsouzeného zřizují věznice poradny drogové prevence. Členy takových poraden jsou odborní pracovníci, lékař, psychiatr, zdravotní sestra a další. Úkolem poraden jsou realizace preventivních opatření v oblasti zneužívání drog odsouzenými a pomoci drogově závislým či osobám drogou ohroženým. (Právní rádce odsouzeného, 2011)

V liberecké věznici drogovou poradnu poskytuje organizace Laxus. Poradci této organizace do věznice dochází, a během skupinových sezení s odsouzenými pracují a pomáhají jim nejen zvládat jejich závislosti, ale pomáhají jim zvyšovat odolnost vůči různým formám rizikového chování a zvyšují kompetence odsouzených k řešení životních situací. Další organizace, které do věznice docházejí jsou Most k naději, Člověk v tísni, Oblastní charita Česká Kamenice a státní instituce jako PMS ČR, notář, kurátoři.

V Právním rádci odsouzeného je uvedeno, že osoby odsouzené k výkonu trestu odnětí svobody jsou do poradny začleněny na základě vlastní žádosti a zájmu o zvládnutí dlouhodobé abstinence. K začleněné se vyjadřují i odborní zaměstnanci věznice. Účast odsouzených v činnosti poradny drogové prevence se zařazuje do programu zacházení a v jeho rámci je také vyhodnocována. V případě schválení

zařazení prevence do programu zacházení je účast pro odsouzeného závazná. (Právní rádce odsouzeného, 2011)

Speciální pedagog Vazební věznice Liberec, Mgr. et Bc. Jakub Valenta, zmiňuje, že ve Vazební věznici Liberec byl nejčastější prohřešek v podobě užití drog. Tento prohřešek byl ve Vazební věznici Liberec v roce 2019 řešen celkem 23x u osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Řešení tohoto prohřešku bylo následující: 12x celodenní umístění do uzavřeného oddílu až na 20 dnů (dle §46/3g), 7x umístění do uzavřeného oddílu až na 28 dnů s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení (§46/3f), 3x bylo kázeňské řízení zastaveno (z důvodu propuštění či smrti) a 1x postoupeno do věznice Světlá.

Dále je možné se v Právním rádci odsouzeného dočíst, že pro osoby, které nejsou uživateli drog, ale jsou považovány za osoby drogou ohrožené, jsou ve věznicích zřizovány tzv. bezdrogové zóny. Účelem takových zón je zamezení kontaktu odsouzených s drogami a snížení zdravotních a sociálních rizik spojených se vznikem závislosti odsouzených na drogách. Do těchto zón jsou také zařazováni odsouzení, kteří užívali drogy a nyní jsou motivováni k dobrovolné abstinenci a také odsouzení, kteří absolvovali protitoxikomanické ochranné léčení – ať už dobrovolné či soudně nařízené. (Právní rádce odsouzeného, 2011)

Jednou z velice rozšířených návykových látek je i nikotin. S nikotinem je spojeno kouření, které je mezi odsouzenými velice rozšířeno. K takovému značnému šíření přispívá možnost volného nákupu kuřiva ve vězeňské prodejně. Odsouzení mohou kuřivo dostávat i v rámci nárokového balíku.

Věznice v celé republice mají přesně stanovena místa, kde je možné, aby odsouzení kouřili. Ne jinak je to i v liberecké Vazební věznici. Kouření je přísně zakázáno na celách, pokud jsou zřízeny kuřárny. Další přísný zákaz kouření je určen pro cely, kde je umístěn nekuřák.

Dalším často se vyskytujícím prohřeškem je kouření mimo vyhrazená místa či používání kuřiva jako platidlo. V případě, že se zjistí, že odsouzený kouřil mimo vyhrazené místo či kuřivo užil jako platidlo, hrozí mu kázeňský trest.

Druhým nejčastějším kázeňským prohřeškem ve Vazební věznici Liberec bylo navazování nepovoleného styku. Tento prohřešek se objevil v roce 2019 celkem 19x. Řešen byl 5x důtkou (§46/3a), 11x celodenní umístění do uzavřeného oddílu

až na 20 dnů (dle §46/3g), 1x projednáním (dle §46/2), 1x zastaveno (z důvodu propuštění či smrti) a 1x souhrnem.

9x se ve věznici objevil kázeňský prohřešek napadení vězně. 4x byl tento prohřešek řešen celodenním umístěním do uzavřeného oddílu až na 20 dnů (dle §46/3g), 2x důtkou (§46/3a), 2x byl zastaven (z důvodu propuštění či smrti) a 1x projednáním (dle §46/2).

Kázeňský prohřešek nevhodné chování byl řešen 8x z toho 3x celodenním umístěním do uzavřeného oddílu až na 20 dnů (dle §46/3g), 1x důtkou (§46/3a) a 4x projednáním (§46/2).

Dalšími, méně častými, prohřešky bylo nošení civilního prádla (3x), užití alkoholu (1x), držení nedovoleného předmětu (2x), neuposlechnutí příkazu (1x), nevhodné jednání vůči zaměstnanci (3x), nepovolené ležení na lůžku (4x), ničení majetku (5x), odmítnutí testování na přítomnost drog (2x), sebepoškozování (1x) a tetování (1x).

Tyto prohřešky byly řešeny nejčastěji celodenním umístěním do uzavřeného oddílu až na 20 dnů (dle §46/3g), dále projednáním (§46/2), důtkou (§46/3) a nakonec předáním do jiné věznice.

Z těchto dat vyplývá, že nejčastěji se příslušníci Vězeňské služby a zaměstnanci Vazební věznice Liberec potýkají se zakázaným užíváním drog a navazováním nepovoleného styku. Míra ostatních prohřešků už je nesrovnatelně nižší. Nejčastější řešení těchto dvou prohřešků je celodenní umístění do uzavřeného oddílu až na 20 dnů. Toto kázeňské opatření je řešeno zákonem č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, §46/3g.

2.5 Zaměstnávání odsouzených

Na portálu Vazební věznice Liberec je možné se dočíst, že součástí vazební věznice je také výkon trestu. I zde se tým odborníků stará o vytvoření podmínek, které usnadňují návrat odsouzených do běžného občanského života. Podstatnou složkou práce s odsouzenými je i jejich zaměstnávání. V rámci rekonstrukce, byla vytvořena pracoviště uvnitř objektu věznice, kde je v současné době zaměstnáno zhruba 25 odsouzených. Další desítky odsouzených pracují na vnějších nestřežených pracovištích nebo na pracovištích s volným pohybem. Ve vnitřním provozu věznice

je zaměstnáno téměř 40 odsouzených. Průměrná zaměstnanost odsouzených se pohybuje okolo 80 %. Zájem firem o zaměstnávání odsouzených neustále narůstá. (Vazební věznice Liberec, 2020, online)

Internetové stránky Vazební věznice Liberec uvádějí, že odsouzení jsou zaměstnávání v souladu se zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a odměňování dle nařízení vlády č. 365/1999 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených osob zařazených do zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody. Vazební věznice Liberec se prostřednictvím referátu zaměstnávání vězňených osob intenzivně věnuje zajištění možnosti pracovního zařazení vězňených osob. Zaměstnávání vězňených osob je realizováno jak ve vnitřním provozu vazební věznice, tak v rámci provozovny střediska hospodářské činnosti věznice u cizích subjektů. (Vazební věznice Liberec, 2020, online)

Portál také uvádí, že na začlenění odsouzených do pracovního procesu a vytvoření základních pracovních návyků je ve vazební věznici kladen velký důraz, neboť většina odsouzených před nástupem do vězení nepracovala nebo pracovala jen krátkodobě a základní potřeby své existence ve společnosti si obstarávala trestnou činností. Zejména u recidivistů je začlenění do pracovní činnosti významným prvkem pro uplatnění se ve společnosti. (Vazební věznice Liberec, 2020, online)

Dále je zde uvedeno, že začlenění odsouzeného do práce má pro odsouzeného i stát značný ekonomický význam. Nejenom, že se tím snižují výdaje ze státního rozpočtu, neboť pracující odsouzený se podílí částí své odměny na úhradě nákladů výkonu trestu, výkonu dalších rozhodnutí a nákladů soudního řízení, ale i na zajištění vyživovacích povinností vůči své rodině, je plátcem sociálního a zdravotního pojištění i daně z příjmů. Zároveň si také pracující odsouzený zlepšuje i vlastní ekonomickou situaci, neboť část jeho pracovní odměny, která zbývá po provedení zákonných srážek, se rozdělí na kapesné a úložné, což má pro odsouzeného taktéž finančně ekonomický a motivační význam. (Vazební věznice Liberec, 2020, online)

Zaměstnávání vězňených osob může působit i preventivně. Osoba ve výkonu trestu si osvojuje pracovní návyky, které využije po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Pokud jsou pracovní návyky z dob uvěznění pevně zafixovány, existuje pravděpodobnost, že si propuštěný z výkonu trestu najde stabilní zaměstnání a sníží tím možnost recidivy. Dalším významným preventivním opatřením může být

i skutečnost, že se osoba ve výkonu trestu naučí hospodařit s financemi. Za ušetřené finance z pracovních odměn mohou posloužit na zajištění bydlení a stravy po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Obrázek č. 6: Nové vnitřní pracoviště

Obrázek č. 7: Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody uklízely město Liberec

2.6 Možnosti trávení volného času ve Vazební věznici Liberec

Vazební věznice Liberec na svých internetových stránkách zmiňuje, že nezbytnou součástí vazební věznice je i kvalitní knihovna sloužící potřebám obviněných i odsouzených. Knihovna obsahuje vedle literatury právnické, o kterou je největší zájem, i literaturu s vážným obsahem. Nedílnou součástí knihovny jsou i díla cizojazyčná (např. v polštině, ukrajinštině, romštině apod.). (Vazební věznice Liberec, 2020, online)

Na portálu se píše, že zaměstnanci vazební věznice realizují různé typy speciálních výchovných postupů, z nichž mezi nejoblíbenější patří zejména extramurální aktivity⁶. Na základě spolupráce s Magistrátem města Liberce tak pravidelně vyráží skupina předem pečlivě prověřených a vybraných odsouzených v doprovodu zaměstnanců z vazební věznice a podílí se na údržbě městských pozemků a likvidaci černých skládek ve městě. Odsouzení spolu s vychovateli, speciálními pedagogy nebo psychology navštěvují také i kulturní akce, avšak výjimkou nejsou ani návštěvy sportovních utkání, ZOO nebo botanické zahrady. (Vazební věznice Liberec, 2020, online)

V neposlední řadě popisuje portál duchovní služby ve vazební věznici, které využívají jak obvinění, tak odsouzení. Těžiště duchovní služby je v pastoračních rozhovorech, v bohoslužbách a skupinových aktivitách, které zajišťuje kaplan. Kaplan dále spolupracuje se zdejšími specialisty a podílí se na terapeutické činnosti. Pro vězněné osoby kaplan v rámci své činnosti také organizuje extramurální aktivity – návštěvy kostelů a bohoslužeb v Liberci. (Vazební věznice Liberec, 2020, online)

Obrázek č.8: Kaple

⁶ Extramurální aktivity = aktivity, které odsouzené připravují na pobyt na „svobodě“

2.7 Specializovaný oddíl

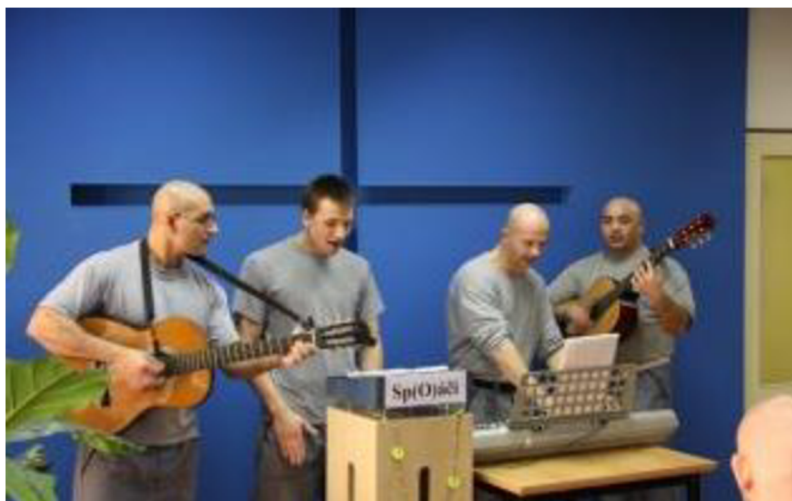
Na internetových stránkách Vazební věznice Liberec se uvádí, že hlavním cílem existence a terapeutického zacházení s klienty Specializovaného oddílu je snížení rizika recidivy klienta, a v tomto smyslu tedy ochrana potenciální oběti. Znamená to zvýšení schopnosti klienta žít po propuštění samostatně a legálně v kontextu našeho společenského systému a převzetí odpovědnosti za vlastní způsob života. V tomto smyslu pracuje Specializovaný oddíl v zájmu ochrany společnosti. (Vazební věznice Liberec, 2020, online)

Na portálu je dále možno se dočíst, že klienty Specializovaného oddílu jsou odsouzení dospělí muži s duševní poruchou a poruchou chování, kteří se v minulosti dopustili násilného chování. Z diagnostického hlediska se jedná o odsouzené s poruchou osobnosti, zejména disociální a smíšenou. Tato kategorie odsouzených působí v běžných podmínkách výkonu trestu jako soustavní narušovatelé, nepříznivě ovlivňují sociální atmosféru kolektivů odsouzených. Častěji vystupují agresivně a netolerantně ve vztahu ke spoluodsouzeným, vůči personálu věznice i vůči uplatňovaným normám. Dostávají se snadno a lehce do interpersonálních konfliktů a velmi často bez zjevné příčiny projevují nespokojenost. Ve zvýšené míře se u nich v anamnéze vyskytuje abúzus alkoholu či jiných drog, ve výkonu trestu mají zvýšenou tendenci ke zneužívání léčiv, vykazují častěji psychické i somatické potíže, častěji se sebepoškozují. Motivace je především krátkodobého rázu, myšlení a jednání se týká především přítomnosti, význam budoucnosti je přehlušen zájmem o aktuální stav, a tím i důsledky jejich jednání nenesou žádoucí korektivní náboj. Obtížně zvládají konfliktní a náročné životní situace, častěji volí úniková řešení od problémů. Často mají ochablé či vůbec nevytvořené pracovní návyky. Ve vztahu ke společnosti se jedná o velmi rizikové a nebezpečné jedince. (Vazební věznice Liberec, 2020, online)

Odsouzení ze Specializovaného oddílu jsou ubytováni v jednom samostatném kolektivu maximálně po třech na jedné ložnici. V rámci Specializovaného oddílu, jež tvoří samostatný celek prostorů, je k dispozici kulturní místnost, terapeutická místnost, kužárna, kuchyňka a sociální zařízení. Specializovaný oddíl dále využívá společných prostor VV Liberec – vycházkový dvůr, posilovnu, tělocvičny VV a dílnu pro pracovní terapii. (Vazební věznice Liberec, 2020, online)

Terapeutický pobyt na Specializovaném oddíle trvá zpravidla 12 měsíců

(v odůvodněných případech déle) a je strukturován stabilním denním režimem a aktuálně upravován týdenním plánem aktivit. Povinnosti a práva odsouzených na Specializovaném oddílu vyplývají z obecně právních norem pro standardní výkon trestu odnětí svobody. Specifikem výkonu trestu na Specializovaném oddíle je pak skutečnost, že každý odsouzený musí týdně splnit povinných 21 hodin aktivit terapeutického programu. Tyto aktivity jsou členěny na taxativní (řízené, povinné) a netaxativní (nepovinné, volitelné, dobrovolné). Terapeutické a edukativní (vzdělávací) aktivity tvoří přibližně jednu polovinu terapeutického programu, druhou polovinu pak tvoří aktivity pracovní, volnočasové a sebeobslužné. (Vazební věznice Liberec, 2020, online)

Obrázek č. 9: Vystoupení hudební skupiny Specializovaného oddílu

3. Preventivní opatření proti protiprávnímu jednání ve Vazební věznici Liberec

Záměrem praktické části bakalářské práce bylo navrhnout další možnosti prevence protiprávního jednání osob ve výkonu trestu odnětí svobody ve Vazební věznici Liberec. V první části této kapitoly je vysvětlen pojem prevence, prozkoumána dostupná literatura vztahující se k dané problematice a vyhodnocen kvalitativní výzkum, který byl ve Vazební věznici Liberec proveden.

3.1 Teoretická východiska prevence

Problematika prevence protiprávního jednání ve věznicích je velmi aktuální. V důsledku přeplněných věznic se zvyšuje i množství prohrěšků, které se za zdmi věznic páchají. Z hlediska příslušníků Vězeňské služby a také zaměstnanců Vazební věznice Liberec je protiprávním jednáním myšleno veškeré jednání, které je v rozporu s platnými zákony. Ve věznici dochází i k jednání proti pravidlům věznice. Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody nevnímají rozdíl mezi protiprávním jednáním a jednáním proti pravidlům věznice. Na oba způsoby porušování daných pravidel nahlíží jako na protiprávní.

Národní ústav pro vzdělávání charakterizuje prevenci jako slovo, které má latinský původ a znamená opatření učiněná předem či jako včasnou obranu nebo ochranu. Přibližně od konce padesátých let 20. století se rozdělila na primární a sekundární. (O primární prevenci rizikového chování, 2022, online)

Matoušek ve Slovníku sociální práce uvádí, že prevence je ve vztahu k sociální práci soubor opatření, kterými se předchází selhání, a to zejména těm typům selhání, které ohrožují základní hodnoty společnosti – kriminalita, prostituce, toxikomanie, násilí apod. (Matoušek, 2008)

Prevenci je možno rozdělit na tři základní úrovně – primární, sekundární a terciární. Primární prevenci popisuje Matoušek jako prevenci, která je zacílena na celou populaci či určitou skupinu, a to v době, kdy se očekávaný problém této populace nebo skupiny ještě neobjevil. Sekundární prevence má jako cílovou skupinu osoby se zvýšeným rizikem sociálního selhání, případně osoby, u nichž už k selhávání dochází, ale jeho míra se ještě nedá určit. Terciární prevence by se měla provádět u osob, u kterých již k sociálnímu selhání došlo. (Matoušek, 2008).

Prevenici ve věznici je možno určit jako terciární, protože se vždy pracuje s osobou, u které došlo k sociálnímu selhání. Vyskytuje se tu však i prevence primární, protože ne každý odsouzený se setkal se všemi druhy sociálního selhání a dále i prevence sekundární, protože osoby, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody jsou samozřejmě vysoce ohroženy rizikem dalšího sociálního selhání.

3.2 Možnosti preventivní práce ve specifickém prostředí věznice

Vazební věznice Liberec je specifické prostředí, kde se setkávají dospělí jedinci, na které je nutno preventivně působit. Objevuje se tu tzv. rizikové chování, které Matoušek charakterizuje jako jednání, které může ohrozit život, zdraví nebo sociální integritu jedince, nebo chování, které je namířeno proti zájmům společnosti. (Matoušek, 2008)

Na klienty ve věznici působí jednak prostředí, ve kterém se nacházejí, jednak zaměstnanci věznice. Ze zaměstnanců věznice na prevenci nejvíce podílí psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník, vychovatel, vychovatel – terapeut a pedagogové volného času. Dalším významným preventivním činitelem jsou příslušníci Vězeňské služby. Do věznice dochází také externí organizace a kaplan, kteří se také na prevenci podílejí.

Prevence je ve věznici prováděna pomocí programů zacházení, volnočasových aktivit, vlastního působení zaměstnanců věznice a příslušníků Vězeňské služby, zájmových aktivit, kurzů, terapií, kroužků, pracovních aktivit, společných aktivit na oddíle a skupinových sezení. Všechny tyto aktivity jsou velice důležité z hlediska nejen prevence v úzkém smyslu, kdy je např. během terapie řešen umělý problém a osoby ve výkonu trestu se učí správně reagovat. Vězeňský život, už svým charakterem, přináší určité napětí, které často vede k porušování řádu a podporuje výskyt protiprávního chování ve formě násilí ať už k jinému vězni, zaměstnanci, příslušníkovi, nebo i k sobě samému. Aktivity, které ve věznic probíhají, napomáhají odbourávání tenze, zmírnění napětí, zlepšení atmosféry, a i tím působí preventivně.

3.3 Specializovaný oddíl jako model preventivního působení na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody

Specializovaný oddíl existuje ve Vazební věznici Liberec od roku 2008. Nejdůležitějším cílem tohoto oddílu je snížení rizika recidivy klientů a díky tomu i

ochrana potencionální oběti. Program na tomto oddíle trvá 12 až 18 měsíců a hlavní náplní jsou speciálně výchovné aktivity. PhDr. Václav Jiříčka, Ph.D., který působí na specializovaném oddíle jako psycholog, duchovní otec a zároveň také jako garant oddílu, vidí jako nejdůležitější součást programu psychoterapii, která je zaměřená na práci s trestnou činností v kontextu životního příběhu. V historii českého vězeňství jde o první komplexní uplatnění metody tzv. terapie zaměřené na trestný čin. Dalšími pracovníky na specializovaném oddíle jsou speciální pedagog a 3 vychovatelé – terapeuti,

Během programu se pracuje hlavně se skupinovou dynamikou, dále je využívána i individuální psychoterapie (to v případě, že se jedná o hlubší traumata), prevence závislostního chování, dramaterapie, sociálně právní poradenství, kopingová strategie, osobní a sociální výchova. Dvě třetiny terapeutického programu jsou tvořeny vzdělávacími a terapeutickými aktivitami, volnočasové, pracovní a sebeobslužné aktivity tvoří jednu třetinu terapeutického programu. Zásadní pro osoby ve výkonu trestu odnětí svobody je fakt, že v případě umístění do specializovaného oddílu musí každá osoba splnit 21 hodin povinných aktivit týdně. Oddíl disponuje kulturní místností, terapeutickou místností, kuřárnou, kuchyňkou a sociálním zařízením. Odsouzení, umístění na specializovaném oddíle, mohou využívat i společných prostor Vazební věznice Liberec, tedy vycházkový dvůr, posilovnu nebo tělocvičnu.

V souvislosti s prevencí jsou na specializovaném oddíle rozšířeny především aktivity směřované k prevenci závislostního chování. Na základě spolupráce mezi libereckou věznicí a spolkem Most k naději dochází do věznice terapeutka, která s odsouzenými na tomto oddíle pracuje a dle vedení věznice je velkým přínosem. Velice důležitým faktem je, že terapeutka docházející do věznice podporuje odsouzené i v době, kdy jsou již na svobodě a mohou se na ni obrátit v případě, že mají obavy ze selhání a potřebují pomoc odborníků, nebo pokud k nějakému selhání již došlo.

Důležitým preventivním počinem je okamžik, kdy odsouzení pochopí, že nejsou obětí okolního světa, ale že jsou za svou situaci plně odpovědní, a že jsou to právě a pouze oni, kdo má moc něco změnit. Aby se takové změny dosáhlo, je potřeba, aby odsouzený pochopil důsledky dřívějšího chování.

Základním a nejsilnějším preventivním působením na osoby zařazené

do specializovaného oddílu je fakt, že pokud se stane, že pokud dojde k protiprávnímu jednání, je osoba, která se takového jednání dopustila, z oddílu vyřazena a nemá znovu možnost se na tento oddíl vrátit. Z praxe je tento fakt velice silnou motivací pro dodržování všech řádů věznice a také všech zákonů.

4. Výzkumné šetření – postoje respondentů k protiprávnímu jednání a jeho prevenci

Pro vlastní projekt byla využita kvalitativní výzkumná metoda formou řízeného interview. Složení respondentů bylo provedeno záměrným výběrem, kdy bylo vybráno 11 osob ve výkonu trestu z oddílu E, F a dále z oddílu pro trvale pracovně nezařaditelné. Věkové rozhraní dotazovaných osob ve výkonu trestu bylo od 27 do 56 let. Z řad příslušníků Vězeňské služby a zaměstnanců věznice bylo dotazováno 10 osob. Věkové složení bylo od 34 do 55 let. Výběr byl podmíněn délkou pracovního či služebního poměru, kdy dotazovaní museli ve Vazební věznici Liberec pracovat alespoň jeden rok.

Respondenti byli na začátku řádně poučeni o účelu tohoto rozhovoru, o zachování anonymity a také byli seznámeni s tím, co je pro tento účel považováno za protiprávní jednání (např. drogová problematika, násilí, porušování vnitřního řádu věznice atd.).

Dílčím cílem práce je zjistit, jakého protiprávního jednání se osoby ve výkonu trestu dopouštějí. Jak se v průběhu odpykávání trestu mění jejich chování a vnímání pravidel a řádů, čím vyplňují svůj volný čas a co plánují do budoucna. Věznice byla zvolena na základě předešlé školní praxe. Dotazovaní byli také příslušníci Vězeňské služby a zaměstnanci věznice. Příslušníci a zaměstnanci byli dotazováni na to, s jakými prohřešky proti řádu se setkávají, které prohřešky jsou nejčastější. Zda volnočasové aktivity zmírňují napětí u odsouzených.

Pro výzkum byl zvolen polostrukturovaný rozhovor s předem pečlivě připravenými otevřenými otázkami, na které mají jednotliví respondenti odpovídat. Pokládané otázky byly v průběhu rozhovoru vysvětlovány. Během výzkumu se objevil problém, který bohužel z důvodu bezpečnostních opatření ve věznici nebylo možné nijak řešit – tedy nemožnost pořídit audio-záznam z rozhovorů s odsouzenými v areálu věznice. Podporou pro výzkum byli sami příslušníci Vězeňské služby a zaměstnanci Věznice, kteří byli po celou dobu výzkumu nápomocni a pomohli také pořídit informovaný souhlas. Odpovědi byly vpisovány do předem připravených a vytištěných formulářů (vzor formulářů je přiložen v příloze).

4.1 Stanovení výzkumných otázek

Hlavní výzkumné otázky:

HVO₁ Jsou dle názorů osob ve výkonu trestu, ve Vazební věznici Liberec nastaveny podmínky pro eliminaci a prevenci protiprávního jednání?

HVO₂ Jsou dle názorů příslušníků vězeňské služby a zaměstnanců Vazební věznice Liberec nastaveny podmínky pro eliminaci a prevenci protiprávního jednání?

Výzkumné otázky:

VO₁ Dochází, dle názorů obou skupin respondentů, ve věznici k protiprávnímu jednání?

VO₂ Které prohřešky považují respondenti za protiprávní?

VO₃ Jsou prohřešky proti řádu věznice řešeny?

VO₄ Jaký je postoj respondentů k řešení případného porušení řádu?

VO₅ Mohou preventivní volnočasové aktivity ovlivnit míru protiprávního jednání ve věznici?

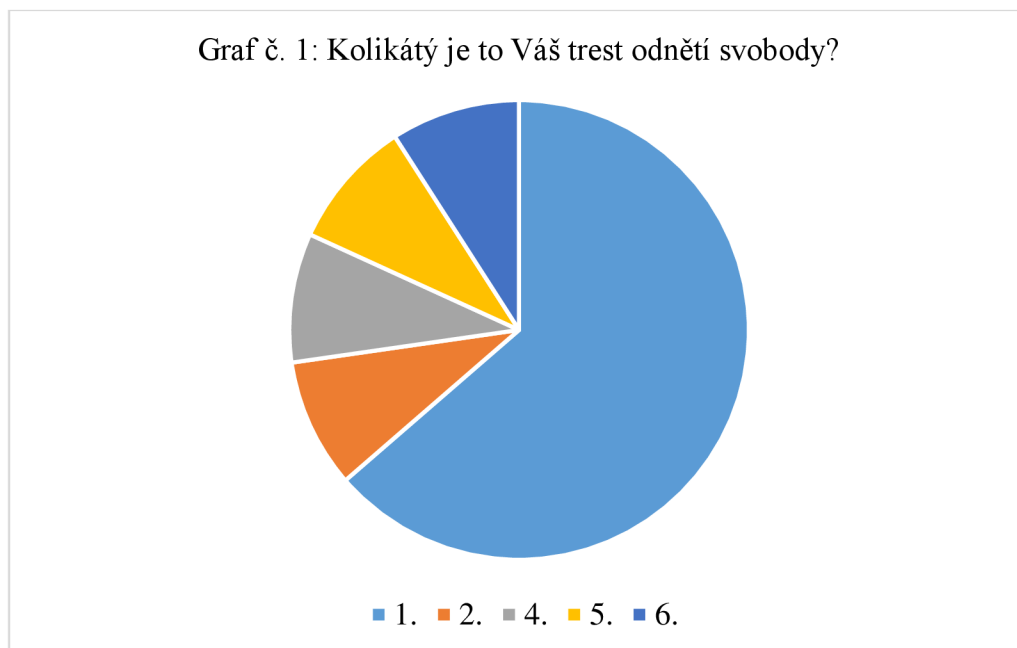
Pro zodpovězení výzkumných otázek je zformulováno pro osoby ve výkonu trestu 9 a pro vězeňskou službu a zaměstnance 8 tazatelských otázek.

4.2 Vlastní výzkumné šetření s osobami ve výkonu trestu

Otázka č. 1: Jak dlouhý vykonáváte trest odnětí svobody? Případně, pokud máte více trestů, tak uveďte všechny délky

Dotazovaní si odpykávají tresty od 3 do skoro 20 let.

Otázka č. 2: Kolikátý je to Váš trest odnětí svobody (po kolikáté jste ve výkonu trestu)?

Nejčastěji dotazovaní odpovídali, že jsou ve výkonu trestu odnětí svobody poprvé. Objevil se ale i odsouzený, který je ve výkonu trestu odnětí svobody již po šesté.

Otázka č. 3: Víte o tom, že by v době Vašeho pobytu ve Vazební věznici Liberec docházelo k nějakému protiprávnímu jednání ze strany jiných vězňenských osob? Pokud ano, můžete uvést příklad?

6 z 11 dotazovaných popírá nebo udává, že neví o tom, že by ve VV Liberec docházelo k protiprávnímu jednání. Při bližším doptávání však tyto odsouzení nechápou prohřešky proti řádu (např. nedovolené ležení na lůžku) jako protiprávní jednání. Zbýlých 5 dotazovaných přiznalo, že k protiprávnímu jednání dochází. Příklady, které uvádějí jsou: ublížení na zdraví, násilí, účelové jednání, užívání alkoholu, krádeže a výměna či prodej léků za tabák či peníze. Z výsledku vyplývá, že častěji osoby, které jsou ve výkonu trestu po několikáté, snadněji rozeznávají jednání, které je protiprávní než osoby, které jsou ve výkonu trestu poprvé.

Otázka č. 4: Jak se z Vašeho pohledu ve věznici případné protiprávní jednání řeší?

Protiprávní jednání ve Vazební věznici Liberec je řešeno vždy dle závažnosti.

Dotazovaní uvádějí, že nejčastější je kázeňské řízení, trestní stíhání, napomenutí či důtka nebo projednávání na ranní komunitě. Jeden z dotazovaných uvedl, že ve Vazební věznici Liberec zatím zkušenost s takovýmto řešením nemá, ale v jiných věznicích se prý protiprávní jednání neřeší vůbec. Jeden z dotazovaných je toho názoru, že řešení je benevolentní. Poslední dotazovaný se domnívá, že se protiprávní jednání neřeší nijak.

Otázka č. 5: Domníváte se, že je řešení takového jednání dostatečné?

5 z 11 dotazovaných je toho názoru, že řešení protiprávního jednání ve VV Liberec dostatečné je. 3 dotazovaní odpověděli, že dostatečné není a 2 nedokáží dostatečnost posoudit. Jeden dotazovaný odpověděl, že protiprávní jednání, které se stane ve věznici, by se nemělo řešit pomocí Policie České republiky.

Otázka č. 6: Pokud Vám řešení dostatečné nepřipadá, máte nějaký nápad nebo i návrh, jak to zlepšit?

8 z 11 dotazovaných nemá návrh na zlepšení. 3 dotazovaní své názory na zlepšení řešení protiprávního jednání uvedli. Jeden z návrhů je velice radikální: „Pokud dojde k násilí apod. je nutné to řešit radikálně. Takovému odsouzenému, který nedodrží vězeňský řád a zásady slušného chování, a to i opakovaně, naflákat držku, zavřít na samotku nejmíň na rok a pokud je magor, tak do blázince.“ Další odsouzený má již mírnější návrh, a to zpřísnit kázeňské tresty, změnit typ věznic a jako prevenci dělat neustále testy na drogy či alkohol. Poslední dotazovaný, který přišel s návrhem, uvedl, že by bylo vhodné neřešit důsledek ale příčinu takového jednání. Doporučuje, aby se již preventivně pomocí komunikace zaměřilo na předcházení protiprávního jednání.

Otázka č. 7: Mění se během výkonu vašeho aktuálního trestu Vaše vnímání pravidel a řádů?

7 z 11 dotazovaných odpovědělo, že se jejich vnímání řádů mění. U některých je tato změna pozitivní a řády začínají přijímat, u 3 je však tato změna negativní a řády ještě více opovrhují. 4 dotazovaní odpověděli, že nemají pocit, že by se jejich vnímání řádu měnilo.

Otázka č. 8: Jak vyplňujete svůj volný čas? Máte pocit, že volnočasové aktivity zmírňují napětí u odsouzených, a je tím tak sníženo i protiprávní jednání?

V této otázce je třeba si nejdříve přesně vymezit, co se myslí volným časem. Volný čas je v této souvislosti chápán jako období, kdy odsouzený nemá naplánované žádné volnočasové aktivity, nemusí docházet do zaměstnání, nemusí se účastnit komunit a jiných aktivit.

Dle získaných odpovědí odsouzení svůj volný čas tráví sledováním televize, psaním dopisů domů, čtením knih (knihy je možné zapůjčit ve vězeňské knihovně), o víkendu se pak těší na případné návštěvy.

U druhé části otázky odpovědělo, 6 z 11 dotazovaných, že volnočasové aktivity (jako např. možnost sportu) jejich napětí skutečně zmírňuje. 5 z 11 dotázaných uvedlo, že volnočasové aktivity nemají vliv na jejich napětí. Pokud se jich musí účastnit, účastní se jich jen z povinnosti.

Poslední část otázky byla zodpovězena kladně v 7 případech z jedenácti, tedy že volnočasové aktivity mají vliv na snížení protiprávního jednání. Ve 4 případech bylo uvedeno, že volnočasové aktivity nemají vliv na snížení protiprávního jednání. V jednom případě se objevil názor, že volnočasové aktivity napomáhají protiprávnímu jednání.

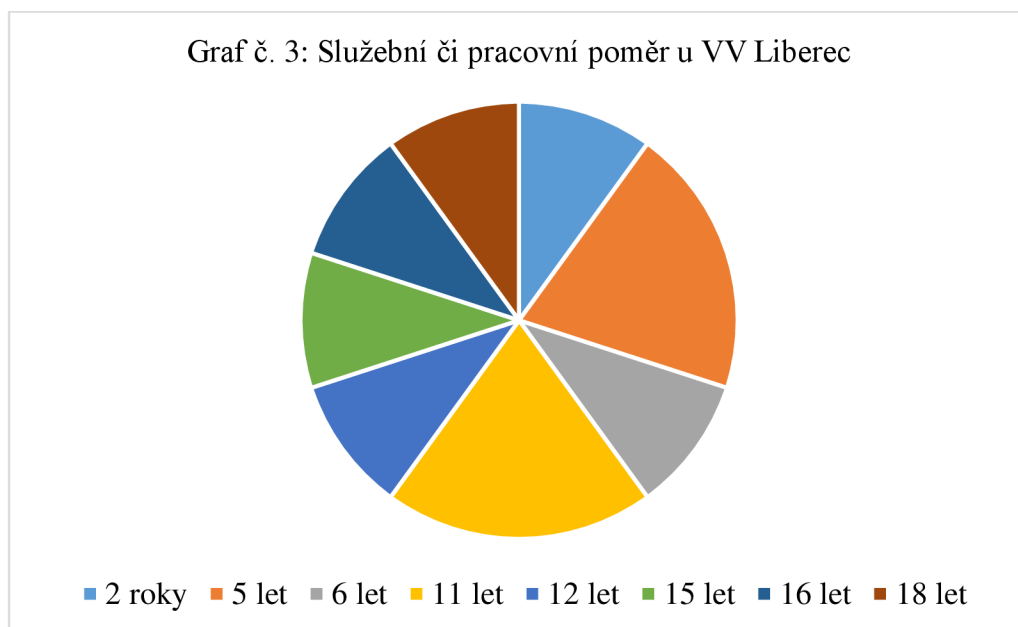
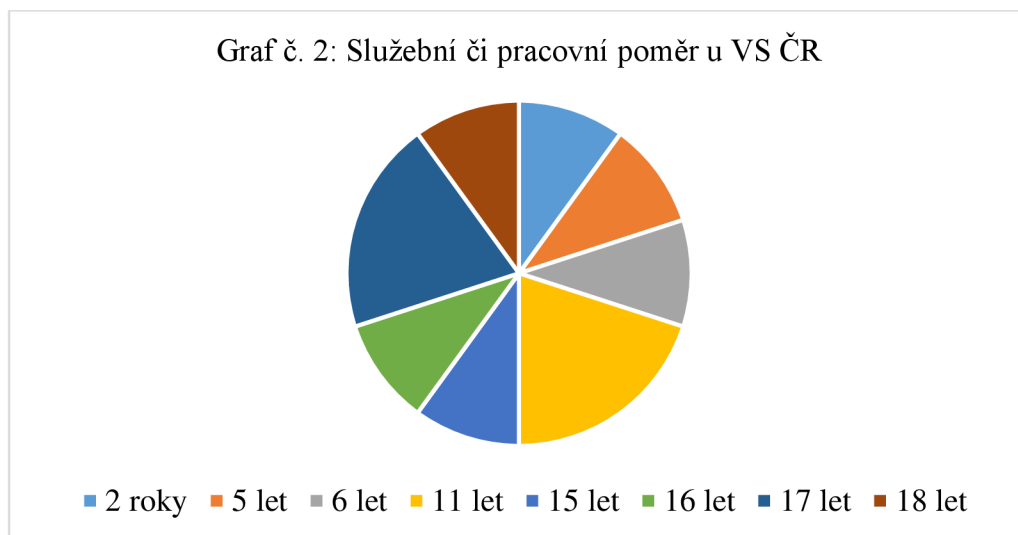
Otázka č. 9: Jaké máte plány do budoucna?

Odpovědi na tuto otázku byly optimistické. Všichni dotazovaní se shodli v tom, že v budoucnu by si rádi našli práci, vrátili se k rodině a žili „normální“ život. Nikdo z dotazovaných se nechce vrátit k páčání trestné činnosti ani znovu do výkonu trestu odnětí svobody.

4.3 Vlastní výzkumné šetření s příslušníky Vězeňské služby a zaměstnanci Vazební věznice Liberec

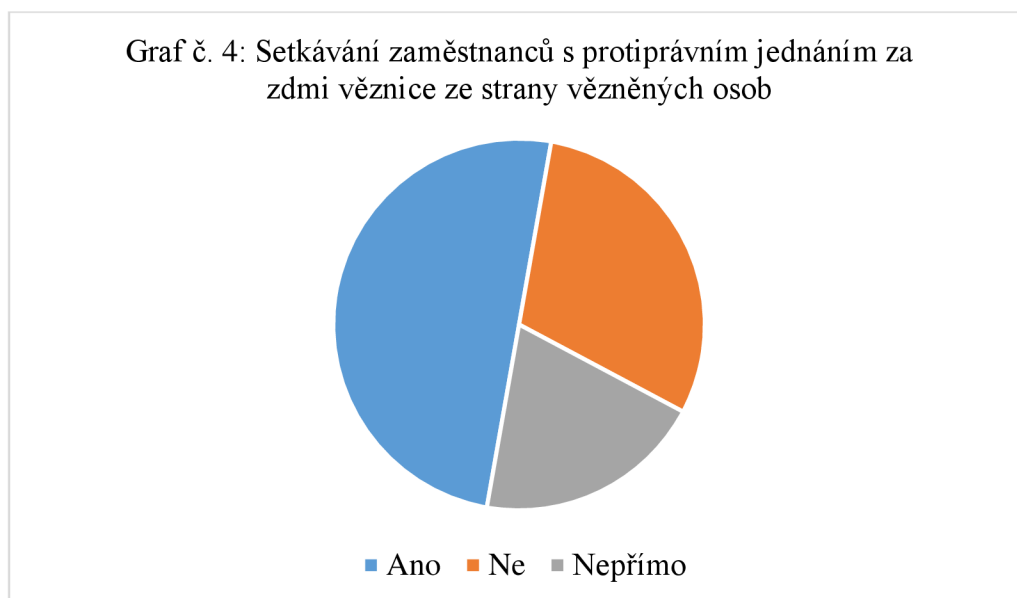
Otázka č. 1: Jak dlouho pracujete u VS ČR a jak dlouho u VV Liberec?

Následující grafy znázorňují délku pracovního poměru dotazovaných u Vězeňské služby České republiky. Graf č. 2 ukazuje celkovou dobu strávenou u VS Č, graf č. 3 pak znázorňuje délku zaměstnání přímo ve Vazební věznici Liberec.

8 % dotazovaných pracuje ve Vazební věznici Liberec po celou dobu jejich služebního poměru. Pouze 2 % dotazovaných prošla dvěma či více věznicemi.

Otázka č. 2: Setkáváte se často s protiprávním jednáním ve věznici ze strany vězňených osob?

5 z 10 dotazovaných zaměstnanců Vazební věznice Liberec přiznává, že se s protiprávním jednáním setkává. Někteří z těchto dotazovaných udávají, že se s protiprávním jednáním nesetkávají příliš často, jiní se s takovýmto jednáním setkávají každý den. Nejčastěji jde o kázeňské prohřešky, drogovou problematiku či násilí mezi vězňenými osobami.

3 dotazovaní udávají, že se s protiprávním jednáním nesetkávají vůbec a u dvou dotazovaných dochází k nepřímému kontaktu s takovýmto jednáním – nejčastěji má takovéto nepřímé setkání podobu administrativní zpracování kázeňského řízení či zpracování rozhodnutí ředitele věznice. I zde, stejně jako u osob odsouzených k trestu odnětí svobody, hraje roli délka pracovního či služebního poměru. Čím déle je dotazovaný zaměstnaný ve věznici nebo ve služebním poměru, tím více a lépe dokáže rozeznat a určit hranici, kdy se jedná o protiprávní jednání.

Otázka č. 3: Řešil/a jste někdy osobně takovéto protiprávní jednání? Pokud ano, jak?

Třetí otázka se zabývala způsobem řešení protiprávního jednání. Dotazovaní, kteří takové jednání řešili, uvádějí, že řešení se odvíjelo od závažnosti jednání. V některých případech postačila krizová intervence, kdy vězňená osoba byla usměrněna cílenou slovní intervencí. Jiné případy již byly řešeny kázeňským řízením dle Řádu výkonu trestu č. 345/1999 Sb. a Zákonu o výkonu trestu odnětí

svobody č. 169/1999 Sb. Takovéto řízení má nejčastěji za výsledek udělení kázeňského trestu. V těch nejzávažnějších případech je protiprávní jednání řešeno prostřednictvím OPaS (Oddělení prevence a stížností) a OČTŘ (orgány činné v trestním řízení) a to zahájením trestního řízení.

Otázka č. 4: Domníváte se, že je prevence protiprávního jednání ve věznici dostatečná?

8 z 10 dotazovaných se domnívá, že prevence protiprávního jednání ve Vazební věznici Liberec je dostatečná. Jeden z dotazovaných uvádí, že odborní zaměstnanci věnují veškerý svůj čas aktivitám, které mají za cíl minimalizaci rizik protiprávního jednání. Další dotazovaný je toho názoru, že je nutné vnímat ten fakt, že ve věznici jsou narušení jedinci, často s drogovou závislostí, takže se s konflikty musí počítat. I tak však věří, že ze strany věznice je prevence dostatečná. Jiný dotazovaný uvádí, že systém kontrolní činnosti je tak rozsáhlý, že je prevence díky tomu dostatečná.

Dva dotazovaní jsou však opačného názoru. Jeden uvádí, že není, dle jeho názoru, dostatečná opora v zákoně pro důsledné potírání protiprávního jednání. Vězni mají dle tohoto dotazovaného převahu nad dozorcí díky „nástrojům“, které jim byly dány (stížnosti – často neoprávněné atd.). Dle druhého dotazovaného, který se nedomnívá, že je prevence dostatečná, existují případy, kdy jsou sankce v pravém smyslu slova zcela nevymahatelné.

Otázka č. 5: Přijde Vám řešení problematiky protiprávního jednání uvnitř věznice dostatečné?

4 z 10 dotazovaných odpovědělo, že řešení dostatečné je. Další 4 odpověděli, že není, jeden dotazovaný nebyl schopen toto posoudit a jeden uvedl, že některé tresty jsou dostatečně výchovné, u jiných postrádá význam (např. zákaz nákupu u odsouzených, kteří nemají finance).

Dotazovaní, kteří uvedli, že řešení není dostatečné, uvedli také důvody, proč si to myslí. Jedním z důvodů byl fakt, kdy měl dotazovaný pocit, že kázeňské řízení se až příliš podobá řízení trestnímu. Škála trestů je dle něj malá a chybí rozsah do přestupkové roviny. U dalšího dotazovaného zaznělo, že se tresty míjí účinkem. Další dotazovaný je toho názoru, že řešení ani dostatečné být nemůže. Ve věznici dochází ke krizi svobody. V rámci uvěznění se dává jakási svoboda lidem, kteří s ní umí jen výjimečně zacházet, a tak bude docházet neustále k protiprávnímu jednání.

Dle posledního dotazovaného chybí hlubší provázání následků protiprávního jednání se systémem trestního řízení (např. při užití návykových látek).

Otázka č. 6: Máte nějaký návrh na zlepšení?

2 z 10 dotázaných návrh na zlepšení nemají. Ostatní dotazovaní mají na tuto otázku jasný pohled. Mezi odpověďmi zazněla především důslednost, správné vyhodnocování situací a spravedlivý přístup ke všem odsouzeným. Dalším návrhem pak je zjednodušení administrativy spojené s protiprávním jednáním, díky čemuž se celý proces urychlí. Trest by měl přijít co nejdříve po spáchání protiprávního jednání. Třetím návrhem pak je rozšíření možnosti nejen kázeňských trestů, ale i odměn tak, aby bylo „trestání“ cílené a „odměňování“ motivační. Dalším návrhem bylo upravení systému kázeňské pravomoci, jeho zjednodušení a provázání s přestupkovou rovinou, obohacení škály trestů a zefektivnění vymahatelnosti. Pátý dotazovaný je toho názoru, že je zapotřebí zpřísnit podmínky i kázeňské tresty. Dále zazněl návrh úplného přehodnocení koncepce a systému. Především řešit návaznost na výkon trestu. Častější školení v otázce komunikace a důsledné nastavení hranic pro vězněné osoby. Posledním návrhem bylo propracování systému sankcí, které by postihovaly vězněné osoby za spáchání protiprávního jednání. Návrh nastavení sankcí, které by bylo možné vymáhat i po propuštění z výkonu vazby či trestu.

Otázka č. 7: Jaké prohřešky proti řádu se podle Vás nejčastěji ve Vazební věznici Liberec vyskytují?

Dotazovaní se setkávají nejčastěji s prohřešky v souvislosti s užíváním drog. Dalším velice častým prohřeškem proti kázni je nedovolené kouření mimo vyhrazená místa a užívání kuřiva jako platidlo. Ve Vazební věznici Liberec také dochází k nepovoleným stykům, napadení vězně, nevhodné chování, nošení civilního prádla, užití alkoholu, držení nepovoleného předmětu, neuposlechnutí příkazu, nevhodné jednání vůči zaměstnanci věznice, nepovolené ležení na lůžku, ničení majetku, sebepoškozování a tetování.

Otázka č. 8: Domníváte se, že volnočasové aktivity odsouzených zmírňují napětí u odsouzených a tím je i sníženo protiprávní jednání?

7 z 10 dotazovaných odpovědělo, že volnočasové aktivity zmírňují napětí u odsouzených. 3 zbylí dotazovaní si myslí, že volnočasové aktivity nemají

na napětí u odsouzených vliv.

8 dotazovaných se shodlo na tom, že snížení napětí volnočasovými aktivitami nemá vliv na výskyt protiprávního jednání. 2 dotazovaní jsou toho názoru, že napětí snížené volnočasovými aktivitami má vliv na snížení protiprávního jednání.

4.4 Výsledky výzkumného šetření

Výzkumný problém:

Zjistit postoje osob ve výkonu trestu a příslušníků vězeňské služby k protiprávním jednáním ve Vazební věznici Liberec a posoudit účinnost volnočasových aktivit v jeho prevenci

VO₁ Dochází, dle názorů obou skupin respondentů, ve věznici k protiprávnímu jednání?

Osoby ve výkonu trestu i pracovníci věznice dostali otázku, zda dochází ve Vazební věznici Liberec k protiprávnímu jednání. 50 % dotazovaných zaměstnanců ve Vazební věznici Liberec uvádí, že k protiprávnímu jednání dochází. 30 % dotazovaných zaměstnanců věznice se s protiprávním jednáním nesešlo a 20 % toto nedokáže posoudit. 45 % dotazovaných odsouzených osob přiznalo, že se v době jejich pobytu ve věznici s protiprávním jednáním setkalo. 55 % dotázaných odsouzených protiprávní jednání ve věznici popírá.

V celkovém výsledku 48 % dotazovaných potvrzuje výskyt protiprávního jednání ve Vazební věznici Liberec, 38 % dotazovaných si nemyslí, že by ve věznici docházelo k protiprávnímu jednání a 14 % toto nedokáže posoudit.

Závěr

Obě skupiny respondentů vyslovily názor, že ve Vazební věznici Liberec dochází k protiprávnímu jednání.

VO₂ Které prohřešky považují respondenti za protiprávní?

6 z 11 dotazovaných popírá nebo udává, že neví o tom, že by ve VV Liberec docházelo k protiprávnímu jednání. Při bližším doptávání však tyto odsouzení nechápou prohřešky proti řádu (např. nedovolené ležení na lůžku) jako protiprávní jednání. Zbýlých 5 dotazovaných přiznalo, že k protiprávnímu jednání dochází. Příklady, které uvádějí jsou: ublížení na zdraví, násilí, účelové jednání, užívání

alkoholu, krádeže a výměna či prodej léků za tabák či peníze.

Závěr

Dotazovaní uvedli, že prohřešky, které považují za protiprávní jsou: ublížení na zdraví, násilí, účelové jednání, užívání alkoholu, krádeže a výměna či prodej léků za tabák či peníze. Na druhou stranu uvádí, že jednání, které je proti řádu věznice, nepovažují za protiprávní (např. nedovolené ležení na lůžku)

VO₃ Jsou prohřešky proti řádu věznice řešeny?

100 % respondentů z řad příslušníků vězeňské služby a zaměstnanců věznice a také z řad osob ve výkonu trestu se shoduje, že prohřešky proti řádu věznice jsou ve Vazební věznici Liberec řešeny.

VO₄ Jaký je postoj respondentů k řešení případného porušení řádu?

45 % dotazovaných z osob ve výkonu trestu je toho názoru, že řešení protiprávního jednání ve VV Liberec dostatečné je. 27 % dotazovaných osob ve výkonu trestu odpovědělo, že dostatečné není a 18 % nedokázalo dostatečnost posoudit. 10 % dotazovaných osob ve výkonu trestu odpovědělo, že protiprávní jednání, které se stane ve věznici, by se nemělo řešit pomocí Policie České republiky.

V případě respondentů, kteří jsou ve služebním či pracovním poměru se odpovědi shodují v tom, že prohřešky řešeny jsou. Neshodují se však v tom, zda je řešení prohřešků dostatečné. 40 % dotazovaných si myslí, že prohřešky proti řádu řešeny jsou, a že řešení je dostatečné. Dalších 40 % uvedlo, že i když se prohřešky řeší, není toto řešení dostatečné. 20 % respondentů nedokáže posoudit, zda jsou prohřešky řešeny dostatečně.

Závěr

Osoby ve výkonu trestu si myslí, že prohřešky proti řádu věznice ve Vazební věznici Liberec jsou řešeny dostatečně. Respondenti z řad zaměstnanců věznice nebo příslušníků vězeňské služby se v otázce dostatečnosti řešení neshodují.

VO₅ Mohou preventivní volnočasové aktivity ovlivnit míru protiprávního jednání ve věznici?

6 z 11 dotazovaných odsouzených osob uvedlo, že volnočasové aktivity zmírňují jejich napětí a tím je ovlivněno i jejich protiprávní jednání. 5 dotazovaných

odsouzených uvedlo, že volnočasové aktivity nemají žádný vliv na míru výskytu protiprávního jednání. I pracovníci Vazební věznice Liberec byli dotazováni na volnočasové aktivity s tím spojené míry protiprávního jednání. 7 dotazovaných uvedlo, že volnočasové aktivity mají vliv na napětí a tím i na míru výskytu protiprávního jednání, 3 s tímto tvrzením nesouhlasí.

V celkovém výsledku 62 % dotazovaných potvrzuje, že volnočasové aktivity zmírňují napětí u odsouzených a tím dochází k eliminaci protiprávního jednání. 38 % je proti tomuto tvrzení.

V případě druhé části bylo 8 pracovníky vypovězeno, že protiprávní jednání není sníženo díky volnočasovým aktivitám. 2 pracovníci si myslí, že protiprávní jednání je sníženo i díky volnočasovým aktivitám. 7 z 11 dotázaných uvězněných osob si myslí, že protiprávní jednání je nižší díky volnočasovým aktivitám, 4 jsou opačného názoru.

57 % dotázaných je toho názoru, že volnočasové aktivity nesnižují protiprávní jednání. 43 % si myslí, že protiprávní jednání a jeho výskyt je nižší díky volnočasovým aktivitám.

Závěr

Respondenti z řad osob ve výkonu trestu odnětí svobody jsou toho názoru, že volnočasové aktivity mohou ovlivnit míru protiprávního jednání. Respondenti z řad příslušníků vězeňské služby a zaměstnanců Vazební věznice Liberec nevidí souvislost mezi volnočasovými aktivitami a mírou výskytu protiprávního jednání.

Vyhodnocení hlavních výzkumných otázek:

HVO₁ Jsou dle názorů osob ve výkonu trestu, ve Vazební věznici Liberec nastaveny podmínky pro eliminaci a prevenci protiprávního jednání?

Respondenti z řad osob ve výkonu trestu jsou toho názoru, že podmínky, které jsou ve nastaveny ve Vazební věznici Liberec jsou vhodné pro eliminaci a prevenci protiprávního jednání.

HVO₂ Jsou dle názorů příslušníků vězeňské služby a zaměstnanců Vazební věznice Liberec nastaveny podmínky pro eliminaci a prevenci protiprávního jednání?

Respondenti z řad příslušníků vězeňské služby a zaměstnanců Vazební věznice Liberec nejsou toho názoru, že podmínky pro eliminaci a prevenci protiprávního jednání jsou nastaveny vhodně. Sami přišli i s několika návrhy, jak toto nastavení zlepšit:

- důslednost
- správné vyhodnocování situací
- spravedlivý přístup ke všem odsouzeným
- zjednodušení administrativy spojené s protiprávním jednáním, díky čemuž se celý proces urychlí
- trest by měl přijít co nejdříve po spáchání protiprávního jednání
- rozšíření možnosti nejen kázeňských trestů, ale i odměn tak, aby bylo „trestání“ cílené a „odměňování“ motivační
- upravení systému kázeňské pravomoci, jeho zjednodušení a provázání s přestupkovou rovinou
- obohacení škály trestů a zefektivnění vymahatelnosti
- zpřísnit podmínky i kázeňské tresty
- častější školení v otázce komunikace a důsledné nastavení hranic pro vězněné osoby
- propracování systému sankcí, které by postihovaly vězněné osoby za spáchání protiprávního jednání – návrh nastavení sankcí, které by bylo možné vymáhat i po propuštění z výkonu vazby či trestu.

Závěr

Bakalářská práce se zabývá problematikou prevence protiprávního jednání ve Vazební věznici Liberec. V první části práce se autorka věnuje odborné literatuře, vymezení základních pojmů, negativním jevům, právům a povinnostem odsouzených či profilaci věznic. V druhé části bakalářské práce autorka představuje Vazební věznici Liberec, vnitřní řád věznice, programy zacházení, věnuje se také nejčastějším kázeňským prohřeškům odsouzených, zaměstnávání odsouzených či možnostem trávení volného času. Třetí část práce je určena prevenci a výzkumu, kdy výzkumnými osobami jsou jak zaměstnanci věznice, tak osoby ve výkonu trestu odnětí svobody. Pro vlastní projekt je využito kvalitativního přístupu (strukturovaný rozhovor s předem pečlivě připravenými polootevřenými otázkami, na které mají jednotliví respondenti odpovídat). Autorka si stanovila 2 hlavní výzkumné otázky a 5 dalších výzkumných otázek, které byly po ukončení a vyhodnocení výzkumného šetření zodpovězeny.

Při zamyšlení se nad případnou možností preventivních opatření, je možné navrhnout neustálé zlepšování komunikace mezi zaměstnanci věznice či příslušníky Vězeňské služby a osobami ve výkonu trestu. Preventivní účinek lze očekávat od osobního příkladu v chování příslušníků vězeňské služby a zaměstnanců Vazební věznice Liberec. Takové chování předpokládá striktní dodržování řádů a pravidel, a také, což je nutné zdůraznit, jasná, kultivovaná a efektivní komunikace s osobami ve výkonu trestu, ale i mezi zaměstnanci navzájem. Dobrým řešením z praxe je spolupráce s obětí trestného činu, kdy se na sezení setkává pachatel a poškozený (pokud by poškozený souhlasil) a poškozený se díky takovému sezení má možnost podívat na čin i ze strany poškozeného. Toto řešení by mohlo být použito i v případě napadení jednoho vězně jiným vězněm. Nadále je možné navrhnout pro prvně odsouzené alternativní tresty, jde zejména o spolupráci s oddělením sociálně právní ochrany dětí a mládeže, pokud jde o osoby mladistvé a existuje snaha o jejich brzké začlenění zpět do rodiny a školy. Dále pak s probační a mediační službou se zaměřením na výkon alternativních trestů (mediace, trest domácího vězení, probace, obecně prospěšné práce. Jde o snahu odsouzené osoby motivovat, aby vykonaly své tresty a eliminovalo se riziko prodloužení délky trestu za to, že uložený trest nebyl vykonán. Je důležité osobám odsouzeným k odnětí svobody vysvětlovat pomoci

sociálních pracovníků, že trest není odplata společnosti ale snaha o nápravu jejich jednání, které se neslučuje se stanovenými normami společnosti. Je důležité snažit se je přesvědčit, že dobré návyky a zvyklosti získané ve výkonu trestu odnětí svobody je možné použít i mimo věznici (např. vztah k práci, rodině, dětem i ke společnosti jako celku).

Jak se po letech ukazuje, velice silným preventivním působením na omezení porušování pravidel a řádů ve věznici, je zřízení tzv. Specializovaných oddílů, kam jsou umísťovány osoby s poruchou chování nebo duševní poruchou. Podmínkou setrvání na tomto oddílu je naprosté dodržování všech pravidel a řádů.

Dalším důležitým preventivním počinem je snaha o udržování velmi blízkého vztahu s rodinou. Odsouzený by neměl ztratit společenský kontakt s nejbližším okolím a osobami, které by mu mohly při odchodu z věznic pomoci se zařadit do společnosti a do řádného života.

Velice silným preventivním působením by mohla být i podpora státu pro osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, které jsou postiženy silným finančním zatížením (jedná se buď o dluhy či exekuce). Preventivně by na tyto osoby mohlo působit případné usnadnění se z této dluhové pasti dostat, neboť mnoho odsouzených se dostává zpět do věznice, protože se opětovně dopouští majetkové trestné činnosti. Z těchto důvodů by mohla být snaha o jejich oddlužení (např. podpora při vyhlášení osobního bankrotu, případně insolvenční, čímž by získané prostředky za práci mohli použít pro svoji potřebu, a ne na úhradu dluhů) či pozastavení povinnosti splácení alespoň 6 měsíců po propuštění, kdy je důležité, aby si odsouzený mohl zajistit bydlení.

Snahou společnosti by mělo být, aby se odsouzení nevraceli zpět do věznic, ale o jejich řádné a trvalé zapojení do společenského a rodinného života, vytrhnout je z kriminálního případně drogového prostředí.

Seznam použité literatury:

BIEDERMANOVÁ, Eva a PETRAS, Michal. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. 98 s. Studie. ISBN 978-80-7338-115-8.

BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí*. Vydání: první. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. 108 stran. Studie. ISBN 978-80-7338-158-5.

ČESKO. *Bezpečnostní sbory: právní stav ke dni 1. března 2009*. Praha: C.H. Beck, 2009. 334 s. Texty zákonů; 112. ISBN 978-80-7400-133-8.

HÁLA, Jaroslav a SOUDKOVÁ, Petra. *Jak mluví čeští vězni: místo a úloha vězeňského argotu*. 1. vyd. [Praha: Vězeňská služba České republiky, ©2002]. 58 s. České vězeňství. ISBN 80-238-9463-3.

Historická penologie. Praha: Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2003-. ISSN 2533-803X. Dostupné také z: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/ke-stazeni/historicka-penologie>.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. 437 stran. ISBN 978-80-262-0982-9.

HENDRYCH, Igor. *Vybrané kapitoly z penologie*. Vyd. 1. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2010. 73 s. ISBN 978-80-7248-574-1.

JŮZL, Miloslav. *Penitenciaristia jako věda žalární*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017. 384 stran. ISBN 978-80-7452-131-7.

KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2012, x, 228 s. Komentáře WoltersKluwer. ISBN 978-80-7357-706-3.

MALÁ, Drahomíra. *Vězeňství po česku*. Tišnov: Sursum, 2003. 129 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-7323-062-3.

MAŘÁDEK, Vladimír. *Vězeňství*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005. 203 s. ISBN 80-7368-002-5.

MAŘÁDEK, Vladimír. *Výkladový slovník penologie*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2003. 142 s. ISBN 80-7042-256-4.

- MATOULEK, Josef a SEJKOROVÁ, Helena. *Právní rádce odsouzeného*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011. 223 s. Praktik. ISBN 978-80-87212-89-9.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008. 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.
- Perspektivy vězeňské služby v České republice: souhrn koncepčních záměrů: dokument*. 2. vyd. [Praha: České vězeňství], 1996. 13 s. ISBN 80-238-0693-9.
- PILKNEROVÁ, Inka. *Manuál pro vězně, aneb, Vše, co potřebujete vědět o životě za mřížemi*. První vydání. Praha: Powerprint, 2020. 65 stran. ISBN 978-80-7568-189-8.
- RASZKOVÁ, Tereza a SVOBODA HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I: vězeňství*. Vydání: druhé, rozšířené a aktualizované. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. 146 stran. ISBN 978-80-7435-716-9.
- RASZKOVÁ, Tereza a SVOBODA HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.
- SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. III. díl, Negativní jevy ve vězení*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 69 s. ISBN 978-80-7372-205-0.
- SURYNEK, Alois, KOMÁRKOVÁ, Růžena a KAŠPAROVÁ, Eva. *Základy sociologického výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Management Press, 2001. 160 s. ISBN 80-7261-038-4.
- ŠEDIVÝ, Jaroslav, Ivo HARTMAN, David PÁV a Jakub VALENTA. *Vazební věznice Liberec: Historie věznice*. 1. Liberec, 2012.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.
- Trestní předpisy*. ISBN 978-80-7488-376-7
- UHLÍK, Jan. *Historie věznění a vězeňství v Čechách: osudy významných vězněných osobností, prožité ve významných dobách zemí českých, viděné se zřetelem k vývoji českého vězeňství*. Ve Stráži pod Ralskem: Institut vzdělávání Vězeňské služby v ČR, 2006. 319 s. ISBN 80-239-9417-4.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014. 815 s. ISBN 978-80-262-0696-5.
- Věznice: zpráva ze systematických návštěv Veřejného ochránce práv*. Brno: Veřejný

ochránce práv – ombudsman, 2016. 59 stran. ISBN 978-80-87949-25-2.

Seznam internetových zdrojů:

O primární prevenci rizikového chování. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Praha, květen 2014 [cit. 2023-06-14]. Dostupné z: <http://archiv-nuv.npi.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani.html>

VETEŠKA, Jaroslav, Ilja ŽUKOV a Slavomil FISCHER. Uvěznění a rozvoj nežádoucích obranných mechanismů jako problém pro resocializaci. *Česká a slovenská psychiatrie* [online]. Galén, 2017(1), 4 [cit. 2020-10-20]. ISSN 1212-0383. Dostupné z: <http://www.cspychiatr.cz/detail.php?stat=1160>

Základní informace. *Vazební věznice Liberec* [online] [cit. 2020-07-23]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-liberec/o-nas/zakladni-informace/>

Základní informace. *Vězeňská služba České republiky* [online] [cit. 2020-07-17]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/o-nas/zakladni-informace/>

Základní informace. *Akademie VS ČR* [online] [cit. 2022-04-26]. Dostupné z: Základní informace | Vězeňská služba České republiky (vscr.cz)

Seznam obrázků a grafů:

Obrázky:

Obrázek č.1:

Uniformy příslušníků Vězeňské služby ČR. *Vězeňská služba České republiky* [online] [cit. 2020-07-17]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-litomerice/o-nas/personal/uniformy-prislusniku-vezenske-sluzby-cr/>

Obrázek č. 2:

Uniformy příslušníků Vězeňské služby ČR. *Vězeňská služba České republiky* [online] [cit. 2020-07-17]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-litomerice/o-nas/personal/uniformy-prislusniku-vezenske-sluzby-cr/>

Obrázek č. 3:

Uniformy příslušníků Vězeňské služby ČR. *Vězeňská služba České republiky* [online] [cit. 2020-07-17]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-litomerice/o-nas/personal/uniformy-prislusniku-vezenske-sluzby-cr/>

Obrázek č. 4:

MALÁ, Drahomíra. *Vězeňství po česku*. Tišnov: Sursum, 2003. 129 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-7323-062-3.

Obrázek č. 5:

Historie. *Vězeňská služba České republiky* [online] [cit. 2020-07-28]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-liberec/informacni-servis/historie/>

Obrázek č. 6:

Zaměstnávání odsouzených. *Vězeňská služba České republiky* [online] [cit. 2020-07-28]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-liberec/zamestnavani-veznu/>

Obrázek č. 7:

Zaměstnávání odsouzených. *Vězeňská služba České republiky* [online] [cit. 2020-07-28]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-liberec/zamestnavani-veznu/>

Obrázek č. 8:

Historie. *Vězeňská služba České republiky* [online] [cit. 2020-07-28]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-liberec/informacni-servis/historie/>

Obrázek č. 9:

Specializovaný oddíl. *Vězeňská služba České republiky* [online] [cit. 2020-07-28].

Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-liberec/o-nas/specializovane-oddeleni/>

Grafy

Graf č. 1: Kolikátý je to Vás trest odnětí svobody?

Graf č. 2: Služební či pracovní poměr u VS ČR

Graf č. 3: Služební či pracovní poměr u VV Liberec

Graf č. 4: Setkávání zaměstnanců s protiprávním jednáním za zdmi věznice ze strany vězňených osob

Seznam příloh:

Příloha č. 1 – Slovníček současného vězeňského argotu

Příloha č. 2 – Formulář pro rozhovor s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody

Příloha č. 3 - Formulář pro rozhovor s příslušníky Vězeňské služby a zaměstnanci Vázební věznice Liberec

Příloha č. 4 – Časový rozvrh dne

Příloha č. 5 - Modelový týdenní program osoby umístěné na specializovaný oddíl

Příloha č. 6 – Jak vlastně mluví čeští vězni?

Příloha č. 1 – Slovníček současného vězeňského argotu –

vybrány byly pro zajímavost jen některé pojmy (Hála, Soudková, 2002)

Amina – amnestie

Atomkaše – hrachová kaše

Babka z Valdic – homosexuál

Banán – pyžamo

Bastila – oddělení výkonu kázeňských trestů

Bat'oh – vysoký trest

Být grilovaný – být ženatý

Černoprdelník – muž v důchodu střežící pracoviště

Dát deku – natlouci

Děvka – podřadný vězeň

Dojet – odsedět trest bez podmíněného propuštění

Dostat krámy – když se někdo nechce bavit s ostatními

Elpaso s houslemi – loupežné přepadení se zbraní

Fazole – zákrok na penisu

Flastr – kázeňský trest

Chemik – kuchař

Jet do kopce – první polovina trestu

Jít na pevný – termín výstupu

Kabrio – postel bez patra

Kápěčko – odsouzený zodpovědný za kázeň a pořádek

Lakovat – lhát

Mařenka – maření výkonu úředního rozhodnutí

Medvěd – pouta s řetězem k pasu

Mišák – sluha, poskok

Mukl tour – eskorta

Nabublat se – nafetovat se

Nakrmit – bodnout někoho nožem

Nášup – další trest

Natěrač – udavač

Odpálený – odsouzený

Oplozdit válec – zapálit cigaretu

Pampeliška – chráněný homosexuál

Pamprlik – Pankrác

Patrác – patrová postel

Pépěčko – podmíněné propuštění

Pétéčko – přerušení trestu

Plynová komora – hromadné sprchy

Rajón – úklid

Stojka – příslušník vězeňské služby

Těstomrd – kuchař

Příloha č. 2 - Formulář pro rozhovor s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody

(Pozn. uvádějte údaje pouze obecně, neuvádějte data, jména a další osobní údaje)

1) Jak dlouhý vykonáváte trest odnětí svobody? Případně pokud máte více trestů, tak uveďte všechny délky.

.....
.....

2) Kolikátý je to Váš trest odnětí svobody (po kolikáté jste ve výkonu trestu)?

.....
.....
.....
.....

3) Víte o tom, že by v době Vašeho pobytu ve Vazební věznici Liberec docházelo k nějakému protiprávnímu jednání ze strany jiných vězňů? Pokud ano, můžete uvést příklad?

.....
.....
.....
.....

4) Jak se z Vašeho pohledu ve věznici případné protiprávní jednání řeší?

.....
.....
.....
.....

5) Domníváte se, že je řešení takového jednání dostatečné?

.....
.....
.....

.....

6) Pokud Vám řešení dostatečné nepřipadá, máte nějaký nápad nebo i návrh, jak to zlepšit?

.....

.....

.....

.....

7) Mění se během výkonu Vašeho aktuálního trestu Vaše vnímání pravidel a řádů?

.....

.....

.....

.....

8) Jak vyplňujete svůj volný čas?

.....

.....

.....

.....

9) Jaké máte plány do budoucna?

.....

.....

.....

.....

Příloha č. 3 - Formulář pro rozhovor s příslušníky Vězeňské služby a zaměstnanci Vazební věznice Liberec

1) Jak dlouho pracujete:

u VS ČR a z toho ve Vazební věznici Liberec

.....

2) Setkáváte se často s protiprávním jednáním ve věznici ze strany vězňených osob?

.....

3) Řešil/a jste někdy osobně takovéto protiprávní jednání? Pokud ano, jak?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4) Domníváte se, že je prevence protiprávního jednání ve věznici dostatečná?

.....

.....

5) Přijde Vám řešení takové problematiky protiprávního jednání uvnitř věznice dostatečné?

.....

.....

.....

.....

.....

6) Máte nějaký návrh na zlepšení?

.....
.....
.....

7) Jaké prohřešky proti řádu se podle Vás nejčastěji ve Vazební věznici Liberec vyskytují?

.....
.....
.....
.....

8) Domníváte se, že volnočasové aktivity odsouzených zmírňují napětí u odsouzených?

.....
.....
.....
.....
.....

Příloha č. 4 – Časový rozvrh dne pro osoby ve výkonu trestu odnětí svobody ve Vazební věznici Liberec

Časový rozvrh dne – oddíl D – pracoviště Cis, Daiho (ranní směna)

Pondělí – neděle	
05:40 hod.	- budiček
od 05:40 do 05:55 hod.	- osobní hygiena
od 05:55 do 06:05 hod.	- kontrola počítání stavu
od 06:05 do 06:30 hod.	- úklid ložnic
od 06:30 do 06:45 hod.	- kontrola počítání stavu
od 06:45 do 07:00 hod.	- snídaně
od 07:00 do 07:30 hod.	- osobní volno
od 07:30 do 12:00 hod.	- zaměstnání
od 12:00 do 12:30 hod.	- oběd
od 12:30 do 15:30 hod.	- zaměstnání
od 15:45 do 16:45 hod.	- vycházka (velký vycházkový dvůr)
od 17:00 do 17:30 hod.	- večere
od 17:30 do 17:55 hod.	- aktivity dle plánu, osobní volno
od 17:55 do 18:05 hod.	- kontrola počítání stavu
od 18:05 do 18:30 hod.	- aktivity dle plánu PZ, osobní volno
od 18:30 do 19:00 hod.	- kontrola počítání stavu
od 19:00 do 21:30 hod.	- činnosti dle plánu aktivit PZ, osobní volno
od 21:30 do 21:40 hod.	- osobní hygiena
21:40 hod.	- večerka
Pondělí + čtvrtek	- nákup
Středa (sudá)	- výměna ložního prádla
Středa	- výměna osobního prádla, pracovního oděvu
Středa	- sběr knih
Pátek	- výdej knih

Časové rozvrhy dne – oddíl A

Časový rozvrh dne – oddíl A - nepracující

Pondělí – neděle	
05:45 hod.	- budiček
od 05:45 do 05:55 hod.	- osobní hygiena, úklid ložnic
od 05:55 do 06:05 hod.	- kontrola počítání stavu
od 06:05 do 06:30 hod.	- osobní volno
od 06:30 do 07:00 hod.	- snídaně
od 06:00 do 21:00 hod.	- vycházka (vycházkový dvůr oddílu A)
od 07:00 do 12:00 hod.	- činnosti dle plánu aktivit PZ, osobní volno
od 12:00 do 12:30 hod.	- oběd
od 12:30 do 16:15 hod.	- činnost dle plánu aktivit PZ, osobní volno
od 16:30 do 17:00 hod.	- večere
od 17:00 do 17:55 hod.	- činnosti dle plánu aktivit PZ, osobní volno
od 17:55 do 18:05 hod.	- kontrola počítání stavu
od 18:05 do 18:30 hod.	- osobní volno
od 18:30 do 18:45 hod.	- kontrola počítání stavu
od 18:45 do 21:30 hod.	- činnosti dle plánu aktivit PZ, osobní volno
od 21:30 do 21:45 hod.	- osobní hygiena
21:45 hod.	- večerka
Úterý + čtvrtek	- nákupy
Úterý + pátek	- koupání
Středa	- výměna osobního prádla
Středa (lichý týden)	- výměna ložního prádla
Středa	- sběr knih
Pátek	- výdej knih

**Příloha č. 5 – Modelový týdenní program osoby
umístěné na specializovaný oddíl**

	Pondělí	Úterý	Středa	Čtvrtek	Pátek	Sobota	Neděle
6:00 - 6:05	Budíček	Budíček	Budíček	Budíček	Budíček	Budíček	Budíček
6:05 - 6:15	Osobní hygiena, úklid ložnic	Osobní hygiena, úklid ložnic	Osobní hygiena, úklid ložnic	Osobní hygiena, úklid ložnic	Osobní hygiena, úklid ložnic	Osobní hygiena, úklid ložnic	Osobní hygiena, úklid ložnic
6:15 - 6:25	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu
6:25 - 6:50	Osobní volno	Osobní volno	Osobní volno	Osobní volno	Osobní volno	Osobní volno	Osobní volno
6:50 - 7:30	Snídaně	Snídaně	Snídaně	Snídaně	Snídaně	Snídaně	Snídaně
7:30 - 8:00	Předání korespondence	Předání korespondence	Předání korespondence	Předání korespondence	Předání korespondence	Předání korespondence	Předání korespondence
8:00 - 9:00	Ranní komunita	Ranní komunita	Ranní komunita	Ranní komunita	Ranní komunita	Ranní komunita	Ranní komunita
9:00 - 10:00	Vycházka - vycházkový dvůr	Vycházka - vycházkový dvůr	Vycházka - vycházkový dvůr	Vycházka - vycházkový dvůr	Vycházka - vycházkový dvůr	Vycházka - vycházkový dvůr	Vycházka - vycházkový dvůr
10:00 -10:10	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu
10:10 - 11:30	Pohovor s psycholožkou	Skupinová činnost	Finanční gramotnost	Český jazyk	Arteterapie	Osobní volno	Bohoslužba
11:30 - 12:00	Osobní volno	Osobní volno	Osobní volno	Osobní volno	Osobní volno	Vaření	Osobní volno
12:00 - 12:30	Oběd	Oběd	Oběd	Oběd	Oběd	Oběd	Oběd
12:30 - 13:30	Český jazyk	Samostatná činnost	Český jazyk	Matematika	Autoškola	Polední klid	Polední klid
13:30 - 13:40	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu
13:40 - 15:00	PZ - 3Z	Etiketa	Sociálně- právní poradenství	Čtenářský kroužek	Zdravý životní styl	Deskové hry	Keramická dílna
15:00 - 16:00	Laxus	Arteterapie	Muzikoterapie	Arteterapie	Muzikoterapie	Fotbal	Návštěvy
16:00 - 17:00	Němčina I.	Matematika	Autoškola	Posilovna	Matematika	Vaření	Návštěvy
17:00 - 17:10	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu
17:10 - 17:40	Večeře	Večeře	Večeře	Večeře	Večeře	Večeře	Večeře
17:40 - 18:00	Osobní volno	Osobní volno	Osobní volno	Osobní volno	Osobní volno	Osobní volno	Osobní volno
18:30 - 18:40	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu	Prověrka početního stavu
22:00 - 6:00	Noční klid	Noční klid	Noční klid	Noční klid	Noční klid	Noční klid	Noční klid

Příloha č. 6 - Jak vlastně mluví čeští vězni?

V knize *Jak mluví čeští vězni* se uvádí, že vězeňský argot je mluva, která je částečně uměle vytvořena, z větší části však vzniká komolením slov, přejímáním slov z jiného jazyka, přenášením významu atd. Není zcela jasné, zda byla tato řeč v minulosti vytvářena záměrně, aby se utajily určité informace. Ve vězení je přijetí a používání argotu jedním z aspektu prizonizace⁷. (Hála, Soudková, 2002)

Hála se Soudkovou dále uvádějí, že český kriminální argot je charakterizován jako část jazyku, kterou se dorozumívají vězni a lidé, kteří se dostávají do konfliktu se zákonem. Argot má tedy komunikativní funkci a obsahuje označení činností, jevů, stavů, pojmenování věcí, lidí různého kriminálního zaměření či lidí a institucí zabývajících se kriminalitou. V nejvyšší míře argot zahrnuje prostředí vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Svůj význam nabývá tento druh jazyku teprve tehdy, dostanou-li se nositelé argotu do potyčky se zákonem a potřebují se spolu domluvit na výpovědích. (Hála, Soudková, 2002)

V knize se dále můžeme dočíst, že neodmyslitelnou částí vyjadřování osob ve výkonu trestu je takzvaný vězeňský folklór. Vězni posílají dopisy rozhlasovým stanicím a nechávají zahrát smutné písně svým nejbližším. Stejně tak zasílají manželky či přítelkyně opačným směrem pozdravy „milovanému tatínkovi, se kterým se nemůžeme vidět“. Pracovník rozhlasu tyto nejasné vzkazy většinou okomentuje tak, že je tatínek na dlouhé služební cestě či v nemocnici. (Hála, Soudková, 2002)

Hála se Soudkovou také píše, že vězeňskou mluvu reprezentují mimo jiné i nápisy a vzkazy na dveřích společných prostor, čekáren či zdech. Z nápisů je jasně patrné, jak se vězni vyjadřují a čím se jejich mysl zabývá. Nápisy a vzkazy je možné rozdělit do několika skupin⁸:

- a) domluvy kompliců: „*Kluci, Nováka se nebojte, na Ružičku serte a hlavně zatloukejte!*“ – zde se jedná o návod, jak se chovat u soudu, zmiňování pánové jsou předseda senátu a státní zástupce
- b) výhrůžky udavačům, případně varování před udavačstvím: „*Kokoško,*

⁷ Prizonizace = proces postupné přeměny svobodného člověka ve vězně

⁸ V případě uvedení jmen byla tato pozměněna

poříd' si brejle na gumičku, tvoje uši budou naše!“ nebo *„Kokoška bude mít elektrický vozíček, ale bez koleček!“*.

- c) sexuální tematika: *„Orální sex tě nemine, Doucho!“*
- d) drogová tematika: *„S pervitinem v oběhu, dostaneš se do běhu“*
- e) žertem míněné vzkazy: *„Prodám samopal vzor 61, falešný pas a asi půl kila Semtexu. Zn.: Končím“*

Někdy se osoby ve výkonu trestu odnětí svobody pomocí takovýchto nápisů pokoušejí o kontakt. Čas od času někdo maže jména z těchto nápisů, především pokud je přímo jeho jméno zmiňováno. Pokud se objeví vzkazy s konkrétním obsahem nebo vzkazy, ve kterých si komplicovi domlouvají jejich výpovědi, jsou tyto považovány za „posvátné“ a nikdo se jich nedotkne (Hála, Soudková, 2002)

Dle Hály se Soudkovou jsou běžné i ustálené průpovídky či výroky vyjadřující náladu vězňů. Některé zachycují komentáře k běžným věcem okolo, jiné mají sexuální tematiku. Najdou se i takové, které obsahují justiční tematiku, urážky nebo výroky na téma rodinné zázemí:

- a) komentáře k běžným věcem okolo: *„Hele, Karle, po lágru bysme to mohli dát dohromady, ty máš cukrovku, já trpím na větry, mohli bysme vyrábět hašlerky.“*
- b) (homo)sexuální tematika: *„Takhle by ses ve Valdicích nepředklonil... anebo bys to už měl za sebou, to je hned“*
- c) justiční tematika: *„Jak dlouho u vás trvá doživotí?“* nebo *„Hele, když to tady tak čtu, tak bych to znásilnění moh' uhrát na neoprávněný užívání cizí věci, ne?“*
- d) rodinné zázemí: *„Z naší rodiny není nikdo lump, akorát bratr byl jednou soudně trestanej, protože jednomu pánovi uříz' hlavu“*
- e) urážky: *„Nažer se mědi, spermohlte“*

Vězeňský argot představuje do značné míry v dnešní době zastrašování pro méně otrlé vězně. Tím byl povýšen na psychologickou zbraň. (Hála, Soudková 2002)